

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 216.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.

ΑΝΕΓΝΩΝ μετὰ πλείστης περιεργείας τὴν περὶ Ἡπείρου ἀξιόλογον καὶ σπουδαίαν χωρογραφικὴν καὶ ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἰατρονομικῆς Κυρίου Ἀλεξίου Πάλη, δημοσιευθεῖσαν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς 199 καὶ 200 τῆς *Παρόδου*. Τοιαῦτα ἔργα γινόμενα ἀνευ ἐπιδείξεως καὶ ἐπὶ διασαφῆσει ἢ ἀνακαλύψει τινὸς τῶν εἰσέτι ἀμφιβόλων ἢ κεκαλυμμένων Ἡπειρωτικῶν ἀρχαιοτήτων, τιμῶσι τὸν πραγματευόμενον, διότι θεωροῦνται παρὰ τοῖς εὐφρονούσιν ὡς γέννημα εὐγενοῦς καὶ ἀρχαιοφιλοῦς καρδίας, καὶ ὡς ὀφειλὴ καὶ καθήκον πατριωτισμοῦ καὶ ἐθνικοῦ ζήλου.

Τοιοῦτον θεωρῶν καὶ τὸν προμνησθέντα ἀξιέπαινον καὶ ἀγαθὸν ἀρχαιογράφον καὶ πατριώτην, καὶ εὐγνωμονῶν οὐχὶ μόνον δι' ὅσα φιλοφρόνως περὶ ἐμοῦ ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα λεπτομερῶς με ἐπικρίνει διὰ τὰς πραγματικὰς, τὰς τε δοκούσας αὐτῷ ἐλλείψεις μου, διότι αἱ τοιαῦται ἀπαθείς ἐπικρίσεις τείνουσιν, ὡς εἶπομεν, πρὸς ἐθνικὸν σκοπὸν, ἐνόμισα καθήκον μου ἵνα συντόμως ἐκθέσω δισταγμοὺς τινὰς καὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ Ἰνάχου, τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργου καὶ τῆς Ἀμβρακίας, ἀναβάλλων

εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν (α) τὴν ταπεινὴν συζήτησίν μου, καὶ πρὸς ὅσα οὐκ ἐπέσθην ἐπὶ τινῶν ἄλλων χωρογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν ζητημάτων τῆς μελέτης αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ποιῶν διακηρύττω ὅτι προτίθεμαι ἵνα διὰ τῶν παρατηρήσεών μου ὑποκεντήσω τὴν ἐμβριθεῖαν τῶν ἐγκυφάντων εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ διασπαδάσω τοὺς δισταγμοὺς μου. « Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται, » λέγει τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λόγιον.

Α'.

Ἀρχαιολογῶν περὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου ὁ Κ. Πάλης ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν πόλιν Ἀμβρακίαν, κειμένην ὅπου ἡ νῦν Ἄρτα, ἐπλανήθησαν ὡς ἐλ τοῦ περιωθέντος χωρίου Ἐκαταίου τοῦ Μιλησίου, ὅπερ ἔχει ὡς ἔπεται: « Τὸν ἐν τοῖς » Ἀμφιλόχοις Ἰνάχον, ἐκ τοῦ Λάχμου ῥέοντα, ἐξ οὗ » καὶ ὁ Αἴας ῥεῖ, ἕτερον εἶναι τοῦ Ἀργολικοῦ (Ἰνάχου). Ἰνομάσθη δὲ ὑπὸ Ἀμφιλόχου, τοῦ καὶ τὴν » πόλιν Ἄργος Ἀμφιλοχικὸν καλέσαντος. Τοῦτον » μὲν οὖν εἰς τὸν Ἀχελῷον ἐκβάλλειν, τὸν δὲ Αἴαντα » εἰς Ἀπυλωνίαν πρὸς τὴν δύσιν ῥεῖν. » (Παρά Στράβ. Βιβλ. ζ' κεφάλ. ε'.)

(α) Ὅσον οὕτω ἐκδοθήσεται σὺν Θεῷ διὰ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις συστηθεσομένης τυπογραφίας πραγματεία τοῦ ὑποκειμένου, ὑποδεικνύουσα δι' ὅσων ἐνιστο πιστικῶν λόγων, τακτικῶν καὶ ἐνδείξεων τὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ « Πάτερων » τοῦ Ἡπειρωτικοῦ τμήματος τῶν Κατ'ἄνωχωρίων θέσιν τοῦ Δωδωναίου χρηστηρίου. Ἐλπίζω δὲ ὅτι οἱ ἔρασταὶ τῆς ἀρχαιολογίας οὐ με θεωρήσουσι τολμησίαν, πρὶν ἢ διαβῶσι τὴν πραγματείαν μου.

Ἄλλ' ὁ Στράβων τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἐκαταίου ἀντέταξεν ἐν μέρει εἰς τὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰνάχου ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους λεχθέντα·

Ῥεῖ γὰρ (ὁ Ἰνάχος) ἀπ' ἄρας
Πίνδου, Λάκμου τ' ἀπὸ Περραιβῶν
Εἰς Ἀμφιλόχους, κ' Ἀκαρνανίας.
Μίσηται δ' ὕδασι τοῦ Ἀχελῷου,
καὶ ὑποδᾶς ἐνθὲν δ' εἰς Ἄργος
Διὰ κῦμα τεμάτων,
Ἦκει δῆμον τὸν Δαρκείου (Αὐτίου).

ὑποδείξας δὲ ὁ γεωγράφος ὡς μυθώδη τὴν ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐξήγησεν περὶ τῆς εἰς τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ Ἀχελῷου υποβιάσεως τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Ἰνάχου (Βιβλ. Η'. κεφ. ζ'). καὶ ἀντικρούσας τὴν τοῦ Ἐκαταίου περὶ τῆς συγχωνεύσεως αὐτοῦ ἐν τῷ Ἀχελῷ, ἐπιφέρει ὡς βελτίονα τὸν ἔφορον, γράφοντα· Ἰνάχον τὸν διὰ τῆς (Ἀργείας) χώρας βέροντα α ποταμὸν εἰς τὸν κόλπον (τὸν Ἀμβρακικὸν) ἀπὸ τοῦ » κατὰ τὴν (ἐν Πελοποννήσῳ) Ἀργεῖαν προσαγορευ-
σαι (ὁ αὐτὸς Βιβλ. Ζ' κεφ. ζ'). Ἄλλ' ἐν τούτοις ἀποφαινόμενος καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ Ἰνάχου περιγράφει αὐτὸν οὕτω· « Περὶ δὲ τὴν ἀπὸ Κανδαουσίας » ὁδὸν (ὄρους ὀρίζοντος τὴν Ἰλλυρίαν ἐκ τῆς Μακε-
» δονίας) αἱ τε λίμναι εἰσὶν αἱ περὶ Διχινιδόν . . .
» α καὶ ποταμοί, οἳ τε εἰς τὸν Ἰόνιον κόλπον ἐκπί-
» πτοντες, καὶ οἳ περὶ τὰ νοτιότερα μέρη, ὅ τ' Ἰνα-
» χος, καὶ ὁ Ῥατώος, καὶ ὁ Ἀχελῷος καὶ ὁ Εὐχνος...
» ὁ μὲν (Ἰνάχος) εἰς τὸν κόλπον τὸν Ἀμβρακικὸν
» ἐμβάλλον, ὁ δὲ (Ῥατώος) εἰς τὸν Ἀχελῷον, αὐτὸς
» δὲ ὁ Ἀχελῷος καὶ ὁ Εὐχνος εἰς τὴν θάλασσαν,
» ὁ μὲν τὴν Ἀκαρνανίαν διεξιὼν (α), ὁ δὲ τὴν Αἰτω-
» λίαν (Στράβ. Βιβλ. Γ'. κεφ. Α').

Ἐκ τῶν προεκτεθειμένων λοιπὸν δεικνύεται, ὅτι οὐ μόνον ὁ Ἐκαταῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ ἔφορος καὶ ὁ Στράβων αὐτὸς θεωροῦσι τὸν Ἰνάχον οὐσιώδη ποταμὸν, ὡς πηγάζοντα ἐκ τῶν μεσογειοτέρων ὀρέων τῶν ὀριζόντων τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου. Ὁ δὲ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Στράβωνος περιγραφόμενος Ἀραχθός, εἰκάζεται ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος ἢ ὁ Ἰνάχος, διότι τὰς πηγὰς τοῦ Ἀραχθοῦ ἀναβιβάζει εἰς τὰ ὄρη Τύμφην καὶ Παρωρεῖαν, ἅτινα ἀλλαχόσε αὐτὸς ὑπέστηξε, ὅτι ἦσαν ἢ Πίνδος καὶ ὁ Λάκμος, ἐξ ὧν καὶ ὁ Αἶας ἢ Ἄσως πηγάζει, καὶ ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι Ἀραχθός (β) ἦν τὸ κοινότερον ἴσως καὶ τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἄρτης, τὸ δὲ Ἰνάχος ἐπεδίδετο ὡς ἱστορικὴ ἀπομνημόνευσις, καὶ ὡς παρὰ τοῖς Ἀμφιλοχίοις ἐν χρήσει μεῖναν.

Ταῦτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπαντῶνται περὶ τῶν πηγῶν καὶ τῆς ἀξιολογότητος τοῦ Ἰνάχου, ὃν ὁ Τίτος Λίβιος (Βιβλ. 43 κεφ. 22) ταυτίζει μετὰ τοῦ

(α) Ἀποροῦμεν διατί ὁ Κ. Δ. Σμιτλὸς ἐν τοῖς Ἠπειρωτικοῖς αὐτοῦ (σελ. 24) ἀνκφέρει τὸν Στράβωνα φάσκοντα, ὅτι « ὁ Ἰνάχος ἐνέβαλλεν εἰς τὸν Ἀχελῷον », ὃν ὁ ἀξιολογὸς οὗτος Ἠπειρωτὴς ἀνευδοκίμως φρονεῖ ὅτι ἦν ὁ Ἰνάχος.

(β) Ἀτυχῶς τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἄρτης οὐδὲ μεῖναν ἐποίησατο ὁ Θεουκιδίδης, καὶ τοὶ πολλοὶ περὶ Ἀμβρακίας καὶ Ἀμφιλοχίου Ἄργους ἐξιστορεῖ.

Ἀχελῷου, διότι ἀναφέρει ὅτι παρὰ τὸν Ἰνάχον ποταμὸν ἔκειτο ἡ πόλις Στράτος, ὁ δὲ Μελέτιος τίθει αὐτὸν εἰς τὸν Λούρον ὀνομάζων τὸν ποταμὸν τῆς Ἄρτης Ἀραχθόν, κατὰ Πτολεμαῖον. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ ἐμβάλλουσι δύο ποταμοί, ὁ τοῦ Λούρου (γ) καὶ ὁ τῆς Ἄρτης, καὶ δύο ῥύακες, ὁ τοῦ Ἀγρίλου, Κύραδος (δ) καλούμενος, καὶ ὁ τῆς Βλύχας, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ Ἀργείου Ἰνάχου ἐπεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς Ἀργείας χώρας, τῆς τε ὁμοῦ Ἀμβρακικῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀσυμφωνία τῶν ἀπὸ τοῦ Μελετίου ἀποφαινόντων περὶ τῆς θέσεως τῶν πόλεων Ἀμβρακίας καὶ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, ὧν τινες ὑποστηρίζοντες τὴν ἰδίαν γνώμην, ἠναγκάσθησαν δοῦναι ὄνομα καὶ τίτλον ποταμοῦ εἰς ῥύακας, καὶ μεταθῆναι χώρας ἀπὸ Ἀνατολῶν εἰς Δυσμᾶς καὶ ἀπὸ Ἄρκτου εἰς Μεσημβρίαν, ὡς ὁ Μελέτιος καὶ ὁ Πουκβίλ.

B'.

Ἀναγινώσκοντες τὰς ὀλίγας ἀπομνημονεύσεις τῶν ἀρχαίων ἐξάγομεν, ὅτι τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος ἦν πόλις τῆς Ἀργείας, μεγίστη μετὰ τῆς Ἀμφιλοχίας, ἔχουσα ἰσχυροτάτους τοὺς οἰκητορας, κειμένη τε ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ μετὰ τὴν Ἀμβρακίαν, κτίσμα τοῦ Ἀργείου Ἀμφιλόχου ἀπέχουσα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα σταδίων τῆς Ἀμβρακίας, καὶ ἐπιθαλαττία κατὰ τὸν Θεουκιδίδην οὕσα.

Ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ὑποδεικνύοντος ὅτι ἐγεινιάζε τῷ ὄρει τοῦ Θυάμου (Μακρονόρους) ὄρμαται ὁ Κύριος Πάλης ἵνα θέσῃ ἀναδοιάστως τὴν πόλιν αὐτὴν κατὰ τὸ Ἀμφιλοχικὸν τμήμα, τὴν νῦν καλουμένην Βλύχαν. Κατὰ τῆς γνώμης λοιπὸν αὐτοῦ τε καὶ εἴ τινας ἄλλου, θέλω ἀντιτάξαι τὰς ἰδίας ἐμοῦ παρατηρήσεις.

1) Οἱ Ἀμβρακιῶται, οἱ δυσμενεῶς πρὸ πολλοῦ διακείμενοι πρὸς τοὺς Ἀμφιλοχίους (δι' οὓς λόγους ὁ Θεουκιδίδης ἐκτίθησεν), ὅτε ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, κατέσχον τὰς Ὀλπας, χωρίον ὄχυρόν, ὅθεν ἐξώρουν κατὰ τῆς πόλεως, φρουρουμένης ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ τινῶν Ἀκαρνανῶν, ἐνῶ οἱ πλείστοι τούτων, ἐπὶ παρεμποδίσει τῶν ἐκ τοῦ Προσχίου ἐπερχομένων Πελοποννησίων (στρατηγούμενων ὑπὸ τοῦ Εὐρυλόχου), κατεῖχον τὰς Κρήνας, θέσιν κειμένην βεβαίως ἐν στενωποῖς, ἐξ ἧς ἢ ἀπ' Ἀμφιλοχίας πρὸς τὴν Ἀργεῖαν χώραν διάβασις· δι' ὃ οἱ περὶ τὸν Εὐρυλόχον ἠναγκάσθησαν διελθεῖν τὴν Ἀκαρνανίαν βαίνοντες παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀχελῷου, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν Ἀγραιάν, χώραν οὐδετέραν καὶ φιλίην αὐτοῖς (τεθειμένην ὑπὸ τοῦ Θεουκιδίδου πρὸς Ν. τοῦ Ἀχελῷου), ἐπέβησαν τοῦ ὄρους Θυάμου, καὶ καταβάντες εἰς τὴν Ἀργεῖαν συνέμιζαν τοῖς Ἀμβρακιώταις ἐν ταῖς Ὀλπαις, ἀφ' οὗ

(γ) Ὁσαύτως καὶ ὁ Στράβων δὲν ἀνέφερε τὸν Χάρανδρον ποταμὸν, ὅστις ἀναμφιλόχως οὐκ ἦν ἄλλος ἢ ὁ τοῦ Λούρου ἢ Ὁρωροῦ, καὶ ὑπανίσταται περὶ αὐτοῦ ἐν ταῖς λίξεσι « καὶ οἱ ἐπὶ τὰ νοτιότερα μέρη (ἐκπίπτοντες ποταμοί).

(δ) Κύραδος ῥύαξ ἢ ξηροποταμίσκος ἐκβάλλων πρὸς Α. τῆς Κόρινθας καὶ πηγάζων ἀπὸ τοῦ Κομποτίου.

διήλθον μετὰ τῶν ἐν ταῖς Κρήναις καὶ τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους Ἀκαρνανῶν· ἀρα αἱ Ὀλπαι ἔκειντο πρὸς Δ. τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους.

2) Τὸ ὄρος τοῦ Θυάμου ἀρχόμενον ἐκ θέσεως ἀπεχούσης δύο περίπου ὥρας πρὸς Δ. τῆς Βλύχας, καὶ παραλλήλως τῇ θαλαττία ἀκτῇ διευθυνόμενον, λέγει κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Ἀνίνου, τέσσαρας ὥρας πρὸς Α. τῆς Ἄρτης. Ἐπεται λοιπὸν τὸ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος καὶ αἱ Ὀλπαι ἔκειντο πρὸς Δ. τοῦ Ἀνίνου, ἐὰν διέβησαν κατὰ μῆκος τὸν Θυάμιν οἱ Πελοποννήσιοι, ἢ τοῦλάχιστον πρὸς Ν. αὐτοῦ, ἐὰν διέβησαν τὸ ὄρος αὐτὸ κατὰ πλάτος. Καὶ κατὰ τὰς δύο περιστάσεις ἐξάγεται ὅτι τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος ἀπέχετο πολὺ πρὸς Δ. τῆς πεδιάδος τῆς Βλύχας, καὶ διὰ τοῦτο ἐγνωμάτευσε ὁ Μελέτιος ὅτι αἱ Ὀλπαι ἦσαν τὸ νῦν Κομποτί, καὶ δυτικώτερον τούτου τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, ὅπου δηλ. ἢ Ἄρτα. Ὅτι δὲ αἱ Ὀλπαι ἔκειντο πρὸς Α. τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους ὑπεμφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου Θεουκιδίδου χωρίου· « Ἀπέστειλαν δὲ καὶ ἀγ-
» γελον οἱ περὶ τὰς Ὀλπας Ἀμβρακιῶται εἰς τὴν
» πόλιν (Ἀμβρακίαν) κελύοντες σφίσι βοθηεῖν πην-
» δημί· δεδιότες, μὴ οἱ μετ' Εὐρυλόχου οὐ δύνανται
» διελθεῖν τοὺς (ἐν ταῖς Κρήναις) Ἀκαρνανίας καὶ
» σφίσι ἢ μονωθεῖσιν ἢ μάχῃ γένηται, ἢ ἀναχωρεῖν
» βούλομενοι, οὐκ ἦ ἀσφαλές (Βιβλ. Γ'. 105).

3) Ἀληθές ὅτι ὁ Θεουκιδίδης ὑπανίσταται τὴν θέσιν τῶν Ὀλπῶν μὴ οὐσαν μεσόγειον, διότι ἀναφέρει ὅτι ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος προσηρμίζετο ἐκείσε ἐπὶ καταπίεσει τῶν Πελοποννησίων, καθ' ὧν ὁ στρατηγὸς Δημοσθένης ἐμελλεν ἐπιτεθεῖναι· ἀλλὰ καὶ τούτου γινόμενου δεκτοῦ, οἱ προεκτεθέντες λόγοι εἰσὶν ἱκανοὶ ἵνα πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος ἔκειτο πρὸς Δ. τῆς Βλύχας.

4) Περὶ τῆς μαρτυρίας δὲ τοῦ Θεουκιδίδου ὡς πρὸς τὴν ἐπιθαλαττίαν θέσιν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, ἀντιτάττομεν τὴν ἐπομένην παρατήρησιν. Καθ' ἃ ἐξ αὐτοῦ τούτου καὶ ἄλλων βεβαιώμεθα, οἱ Ἀμβρακιῶται πρὶν, καὶ ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ, συγκατηριθμοῦντο μετὰ τῶν ναυτικῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ οἱ Ἀμφιλόχοι ὑπ' οὐδενὸς ἀναφέρονται ὡς ναυσίβιοι. Ἐὰν λοιπὸν ἡ πόλις αὐτῶν ὑπῆρχεν ἐπιθαλαττία, διὰ τί ἦσαν ἄμοιροι πλοίων οἱ Ἀμφιλόχοι; διὰ τί οἱ Ἀμβρακιῶται, δυνάμενοι διὰ τῆς ναυτικῆς αὐτῶν δυνάμεως καταπίεζον τὴν πόλιν τῶν ἐχθρῶν προσέχρουν καὶ ἀπετύγχανον εἰς ἐκπόρθησιν αὐτῶν; Διότι οὐκ ἦν βεβαίως ἐπιθαλαττία. Τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ συμπέρασμα ἡμῶν ὑποβοηθεῖ ὁ Θεουκιδίδης αὐτός, ὅστις ἐξιστορῶν τὴν κατάσχισιν τῶν Ὀλπῶν οὐδὲν περὶ πλοίων Ἀμβρακιωτικῶν ἀναφέρει, πρὸ τῆς εἰσελεύσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐν τῷ κόλπῳ, διότι περιττὴ ἀπέβαινε ἡ ναυτικὴ ἐπιδοθήθεια τῶν Ἀμβρακιωτῶν μὴ οὔσης ἐπιθαλαττίας τῆς ἐχθρικής πόλεως, καὶ ὅτε ἐξιστόρησε τὴν πρώτην κατὰ τῶν Ἀμφιλόχων ἐκστρατείαν τῶν Ἀμβρακιωτῶν καὶ Ἠπειρωτῶν, τὴν αὐτὴν σιγῇ ἐτήρησε φάσκων· « Ἐλθόντες τε πρὸς
» τὸ Ἄργος τῆς μὲν (Ἀργείας) χώρας ἐκράτουν

» τὴν δὲ πόλιν ὡς οὐκ ἐδύναντο ελεῖν προσβαλόντες
» (διὰ μόνης τῆς ξηρᾶς) ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου, καὶ
» διελύθησαν κατὰ ἔθνη (Βιβλ. β'. 68).

5) Περὶ δὲ τῆς Ἰδομένης, ἧτις ἐκ δύο λόφων, τοῦ μὲν μείζονος τοῦ δὲ ἐλάττονος συνέκειτο, εἰς ὃν οἱ Ἀμβρακιῶται πανδημί ἐκστρατεύσαντες διενουκτέρευσαν ἵνα τὴν ἐπαύριον διευκολύνωσι τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐν ταῖς Ὀλπαῖς ἀπομονωθέντων συμπολιτῶν, παραδεκτόν ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τὸ μεσογειότερον τῆς Ἀργείας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολλὰ μακρὰν τῆς Ἀμβρακίας, καθότι οἱ Ἀμβρακιῶται τῆς ἐσχάτης ἀνοησίας ἔργον ἐποίουν, ἐὰν ἐγκατελίμπανον τὴν πόλιν αὐτῶν καὶ ἐξεστράτευον πανδημί μακρὰν αὐτῆς, ἐν ᾧ ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν περιέπλεε καὶ ἐπωφθαλμίων οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὸ κατασχεῖν τὴν πόλιν αὐτῶν· καὶ προσεῖτε παραδεκτόν ὅτι ἡ Ἰδομένη ἔκειτο καὶ οὐχὶ πολλὰ μακρὰν τῆς θαλάσσης, διότι οἱ αὐτόσε κατὰ τὴν ἀπροσδόκτον ναυτομαχικὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν ποτηθέντες καὶ διαπεφυγότες τὸν θάνατον, μὴ δυνάμενοι καταφυγεῖν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀμβρακίας, διότι προκατέλαβον οἱ Ἀμφιλόχοι τὰς ὁδοὺς, ἀπευθύνοντο πρὸς τὰς θαλασσίας ἀκτὰς, ὅπου ἐώρων τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον παραπλέοντα, προτιμήσαντες γενέσθαι αἰχμάλωτοι τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸ ὑποπεσεῖν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν Ἀμφιλοχίων, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης διευθύνσεως « ὀλίγοι
» ἀπὸ πολλῶν ἐσώθησαν εἰς τὴν πόλιν » (Θουκιδ. Βιβλ. 442.).

6) Πρὸς δὲ τὴν μαρτυρίαν ὅτι σταδίων 180 ἀπέχετο τῆς Ἀμβρακίας τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος οὐ προσεκτέον, καθότι ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, ὁ Πολύβιος πρὸς ταῦτα οὐκ ἔστιν ἀκριβής. Τὸ ἀβάσιμον δὲ τῆς τοιαύτης μαρτυρίας ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ μαρτυροῦντος ἐπεμφαίνεται, διότι ἐνῶ προσδιορίζει τὸ μῆκος τοῦ κόλπου τριακοσίων σταδίων ἀπὸ τοῦ στομίου, τὰ 3/5 τοῦ ὅλου ἀποφαίνεται ὅτι περιελάμβανε τὸ διάστημα τὸ χωρίζον τὰς δύο πόλεις, ὡστε ἀφίησι διὰ τοῦ περιπλοῦ τῆς ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ Κασωπαιᾶς τῆς τε Ἀμβρακίας καὶ τῆς βορείου Ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς 2/5 τοῦ ὅλου (α), ἐνῶ κατὰ τὸν Σκύλακα, τὸν τε Ψευδοδικαί-
» αρχον καὶ Ἀντωνῖνον τὸν Λιβεράλην μόνος ὁ περί-
» πλους τῆς Ἀμβρακίας διέτρεχε περὶ τὰ 120
» στάδια.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας θαρρόντως εἰκά-
» ζω, ὅτι ἡ Ἀμφιλοχία χώρα ὠρίζετο πρὸς ἑω, ἀπὸ
» τοῦ ὄρους Σπαρτοβουνίου (β) πρὸς βορρᾶν, ἀπὸ τῆς

(α) Προβαίνον δ' εἰς τὴν μεσόγειον ὁ κόλπος κατὰ μὲν τὸ πλάτος εἰς ἑκατὸν στάδια κείκει κατὰ δὲ τὸ μῆκος ἀπὸ τοῦ πελάγους προσπίπτει περὶ τριακόσια στάδια (Πολύβ. βιβλ. Δ'. 63). Τούτου δὲ τοῦ κόλπου τὸ μὲν στόμα τοῦ τετρασταδίου μείζον, ὁ δὲ κόλπος καὶ τριακοσίων σταδίων, εὐλίμενος δὲ πως. (Στράβ. βιβλ. 2 κεφ. 7).

(β) Τὸ Σπαρτοβουνίον παραλλήλως τῇ θαλάσσει ἐκτεινόμενον καὶ διάστημα δύο περίπου ὥρων κατέχον, ἀρτῆται ἀπὸ τοῦ Καρβασαῖ, καὶ ὑπὸ τοῦ ὄρους αὐτοῦ, τοῦ τε Θυάμου πρὸς Α. καίτα: περιοριζόμενον τὸ πεδινὸν μικρὸν τμήμα τῆς Βλύχας.

δεξιάς ὄχθης τοῦ Ἀγελῶου (α), καὶ πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Ραδοβιστίου, τῆς τε ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου ἢ Ἰνάχου, καὶ ὡς Ἀργεῖν χωρὰν (τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰνάχου διαβρέουμένην) παραδεκτέον τὸ δυτικώτερον καὶ πεδινώτερον τμήμα τῆς Ἀμφιλοχίας, ἤτοι τὴν νῦν περιοχὴν τῆς Ἄρτας, τὴν καλουμένην Βρῦσιν· αὐτὸς δὲ ἐνιδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλόγου τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος περὶ τὸ 1200 π. Χ. καὶ ἀλλοχόσε οὐ ζήτητέον αὐτό. Ἀπὸ δὲ οἱ ἐκ Κορίνθου ὑπὸ τὸν Τόλγον τοῦ Κυψέλου ἀποικίσαντες εἰς Ἠπειρον (περὶ τὰ 660 π. Χ.) ἱδρυσαν ἢ ὠχύρωσαν τὴν πόλιν τῆς Ἀμβρακίας, ἐσχετίσθησαν μετὰ τῶν Ἀμφιλοχίων ὡς γείτονες, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέσπασαν ἐκ τῆς γειτνιαζούσης χώρας παράλια καὶ παραποτάμια τινὰ μέρη, καταχρῶμενοι τῆς ἀδυναμίας τῶν γειτόνων αὐτῶν, καὶ τελευταῖον κατέσχον καὶ τὴν πόλιν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους ἐπὶ τινὰ καιρὸν, ὡς παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ἐξιστορεῖται (Βιβλ. Β'. κεφ. 68).

Γ'.

Ἰκανοὶ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων πλέον πάσης ἄλλης Ἠπειρωτικῆς πόλεως ἐμνησθήσαν τῆς Ἀμβρακίας· εἰσὶ δὲ οἱ ἐπόμενοι·

Α'. Ὁ Σκύλαξ, γράφων, ὅτι « ἡ Ἀμβρακία πόλις ἔκειτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ἀνακτορικοῦ κόλπου, ἔχουσα καὶ λιμένα κάλλιστον. » Οὗτος δὲ γράφων π. Χ. ἀναφέρει τὸν κόλπον Ἀνακτορικόν, διότι τότε τὸ Ἀνακτόριον διέπρεπε μετὰ τῶν ἐν τῷ κόλπῳ πόλεων, μὴ ἀκμαζούσης ἤδη τῆς Ἀμβρακίας.

Β'. Ὁ Ἡρόδοτος (1500 π. Χ.) α' Ἀμβρακίωται δὲ, ἐπὶ νῆας ἔχοντες ἐπεδοθήσαν (ἐν Σαλαμίῳ) (Βιβλ. Η'. κεφ. 45).

Γ'. Ὁ Θουκυδίδης (420 π. Χ.) (Βιβλ. 405—412.)

Δ'. Ὁ Πολύβιος (150 π. Χ.) (Βιβλ. Δ'. 61. 63.—Βιβλ. ΚΒ'. 9. 10. 13).

Ε'. Ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (20 π. Χ.) (Βιβλ. ΙΑ'. Κεφ. 60.)

ΣΤ'. Ὁ Στράβων (10 π. Χ.) (Βιβλ. Ζ. κ. 7).

Ζ'. Τίτος ὁ Λίβιος (10 π. Χ.) (Βιβλ. ΔΗ'. κεφ. 4.)

Η'. Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς (10 π. Χ.) Καλεῖσθαι (ἐκ τοῦ Ἀκτίου οἱ περὶ τὸν Αἰνεῖαν) εἰς Ἀμβρακίαν ἀφικνοῦνται πόλιν ἧς ἐβασίλευεν Ἀμβραξ . . . ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ, ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἥρωον Αἰνεῖου, πλησίον τοῦ μικροῦ θεάτρου . . . (Βιβλ. Α. κεφ. 51).

Θ'. Ἀντωνίνος ὁ Λιβεράλης (150 μ. Χ.) (δ'. κγ'. λα').

Ι'. Κλαύδιος Πτολεμαῖος (150 μ. Χ.) (Βιβλ. Γ'. 42)

(α) « Ὁ γὰρ Ἀγελῶς ποταμὸς ἔβη ἐκ Πίνδου ἕρου, διὰ Δολοπίας καὶ Ἀγρῶν καὶ Ἀμφιλόχων καὶ διὰ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ πεδίου » (Θουκυδ. Βιβλ. Β'. 102) « Ἰπέρκειται μὲν τῆ μεσογαίᾳ καὶ τοῖς προσβοραῖοις μέρεσι (τοῦ Ἀγελῶου) τῶν μὲν Ἀκαρνανῶν Ἀμφιλοχῶν, τούτων δὲ, Ἀδλοπῆς (Βασσοβιαδῶν) οἱ δυτικώτεροι καὶ Ζουρμερικῶται καὶ ἡ Πίνδος (ἢ περιοχὴ τῶν Μαλακασίων), τῶν δὲ Αἰτωλῶν Περίβοι (ἢ δυτικώτερα μέρος τοῦ Ἀσπροποτάμου) καὶ Ἀθαμῶνας (τὸ ὑπολείπον τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ μέρος τῶν Ἀγρῶν) καὶ Αἰνεῖαν τὸ μέρος τῶν περὶ τὴν Οἶτην (Καρκενησιῶται) (Στράβ. Βιβλ. Γ'. κεφ. Β').

ΙΑ'. Πλούταρχος (110 μ. Χ.) Ὅτι τὴν Ἀμβρακίαν, Ἀμφιλοχίαν καὶ Ἀκαρνανίαν ἀπέσπασεν Ὁ Πύρρος τῷ 260 π. Χ. παρὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ ἔκτοτε αὐτὰ ὡς ἐπίκτητοι χῶραι προσπρῆντο εἰς τὴν Ἠπειρον (Βίω Πύρρου).

ΙΒ'. Πικυανίας (180 μ. Χ.) α' Ἀμβρακίωτας δὲ καὶ Ἀνακτορίους, ἀποίκους Κορινθίων ὄντας, ἐπηγάγετο ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς Νικοπόλεως συνοικισμὸν (Ἠλιακοῖς).

ΙΓ'. Ψευδοδικαιάρχος. Κατὰ τὸν κόλπον τὸν καλούμενον Ἀμβρακικόν, ὠκισται μέση (ἢ πόλις Ἀμβρακία) σταδίους δὲ ἔχει ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὀδοθήκοντα (Β. Ἑλλ. σελ. 26). Καὶ α' τῆς Ἀμβρακίας χώρας ὁ παράπλους ἑκκτὸν εἰκοσι σταδίων (Αὐτ. σελ. 24).

ΙΔ'. Στέφανος ὁ Βυζάντιος (480 μ. Χ.) α' Ἀμβρακία, πόλις Θεσπρωτίας, ἀπὸ Ἀμβρακος τοῦ παιδὸς Θεσπρωτοῦ, ἢ ἀπὸ Ἀμβρακίας τῆς Αὐγίου θυγατρὸς. (Λέξ. Ἀμβρακία.)—Καί· α' Ἐπούϊα, πόλις ἡ νῦν Ἀμβρακία, ἢ πρότερον Παραλία, καὶ οἱ οἰκοῦντες Παράλιοι. » (Λέξ. Ἐπούϊα).

ΙΕ'. Ὡσαύτως περὶ αὐτῆς καὶ ὁ Εὐστάθιος (1180 μ. Χ.) (Σχολ. εἰς Διον. Περιηγ.).

ΙΣΤ'. Μελέτιος (1695 μ. Χ.) α' Λέγουσι τινες ὅτι ἡ Ἄρτα εἶναι ἡ Ἀμβρακία (καὶ ὄχι τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος), ἀλλὰ πεπλάνηται. » (Ἠπειρ. Κεφ. 11).

Ἐκ τῶν προεκτεθειμένων μαρτυριῶν ἀναμφίλεκτως ἐξάγεται, ὅτι ἡ χώρα καὶ πόλις τῆς Ἀμβρακίας ἔκειτο ἐν τῇ ἀριστερᾷ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, καὶ μετ' αὐτῆς ἐγεινιάζεν ἡ Ἀμφιλοχία πρὸς τὸ ΒΑ. ὅτι παρεῖρετο ὑπὸ τοῦ Ἀράχθου, ὅτι ἐχρημάτισε καθέδρα τοῦ Πύρρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ὅτι διέπρεπε ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ διὰ τὸ ναυτικὸν αὐτῆς παρακμάσαντος τοῦ Ἀνακτορίου—Ζητεῖται δὲ ἐὰν ἔκειτο ἐν τῇ Ἄρτῃ ἢ ἀλλοχόσε.

Περὶ τῆς πρώτης γνώμης πλὴν τῶν νεωτέρων ἔσων καὶ αὐτοχθόνων περηνγητῶν καὶ ἀρχαιολόγων, καὶ πλὴν τοῦ Ψευδοδικαιάρχου, ἔχομεν γὴν ἐκτεταμένην ἔκθεσιν τοῦ Πολυβίου, καὶ τὴν μᾶλλον ὀρισμένην περικοπὴν τοῦ Τίτου Λίβιου, ἐχούσας ὡς ἔπεται·

« Τῶν δὲ προσβεβυτῶν (τῆς Ἠπέιρου) στρατεύειν ἐπὶ τὴν Ἀμβρακίαν συμβουλευόντων, ὡς φερόντων ἀπολογισμοὺς ὅτι καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι τοῖς στρατοπέδοις, ἐὰν εἰς τοῦτο βούλωνται (οἱ ἐν Ἀμβρακίᾳ) συγκατανεύειν Αἰτωλοὶ, καλλίστους εἶναι τύπους περὶ τὴν προεξημένην συμβαίνει πόλιν, κἂν ἀποδειλιώσιν εὐφρῶς αὐτὴν κείσθαι πρὸς πολιορκίαν, καὶ γὰρ ἀφθονον ἔχειν τὴν χώραν εὐκαιρίαν πρὸς τὰς τῶν ἔργων παρασκευάς, καὶ τὸν Ἀράχθον ποταμὸν ῥέοντα παρὰ τὴν πόλιν, συνεργήσιν πρὸς τὰς τοῦ στρατοπέδου χρεῖας (ἄτε θέρους ὄντες) καὶ πρὸς τὴν τῶν ἔργων ἀσφάλειαν » (Πολυβ. ΚΒ. κεφ. 9). « Καὶ α' Αἰτωλοὶ (οἱ ἐν Ἀμβρακίᾳ) ὑπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ὑπάτου Μάρκου (Φουλβίου) πολιορκούμενοι . . . γενναίως ἀντεπαράταξαν. Οὗτοι γὰρ ἀσφαλισάμενοι τὰ κατὰ τὰς στρατοπεδείας, τρία μὲν ἔργα (πολιορκητικὰ)

κατὰ τὸ Πυρρῆιον προσῆγε διὰ τῶν ἐπιπέδων τῶν πῶν, διεστώτα μὲν ἀπ' ἀλλήλων, παράλληλα δὲ, τέταρτον δὲ, κατὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον πέμπτον δὲ, κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν (Αὐτόθι. Κεφ. 10). Καὶ α' Παράγοντες δὲ (ὁ ὑπάτος Μάρκος) πρὸς Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικὸν κατεστρατοπέδευεν, ὅπερ ἀπέχει τῆς Ἀμβρακίας ῥῆ στάδια (Αὐτόθι).

Ἡ Ἀμβρακία κεῖται ὑπὸ τραχύν τινα λόφον, καλούμενον Πιράνθη. Τῆς πόλεως ταύτης τὰ τεῖχη νεύουσι πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὸν ποταμὸν, καὶ ἡ ἀκρόπολις ἐπὶ τοῦ λόφου ἀνυψουμένη νεύει πρὸς ἑῶ. Ὁ δὲ ποταμὸς Ἀρέθων ἐξ Ἀθαμανίας ῥέων, ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον λαβόντα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἶχε δὲ τεῖχος ἰσχυρὸν, περιφέρειαν ἔχον ὀλίγω μείζονα τῶν τριχηλίων βημάτων (25 στάδια). Τίτος Λίβιος Βιβλ. λη', κεφ. 4.

Ἀπέναντι λοιπὸν τῶν τοιοῦτων μαρτυριῶν καὶ τῶν ἐρειπίων τῶν φαινομένων ὡς λείψανα περιτειχισμάτων ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἀλλοχόσε τῆς Ἄρτης, διατὶ ἐφάνησάν τινες ἐπέχοντες ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς Ἀμβρακίας κατὰ τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης, καὶ ἐκ τούτων ἄλλος τις εἰς Καραθάσαρᾶν, ἄλλος εἰς τοὺς Ῥαγούς, καὶ ἄλλοι ἀλλοχόσε τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τίθενται αὐτὴν· Αἴτιος τούτου ὑπῆρξεν ὁ γεωγράφος Στράβων, καὶ ἐν μέρει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, ὧν τὰ περὶ Ἀμβρακίας χωρία ἐπισυνάπτονται·

« . . . Ἐφεξῆς δὲ, τὸ στόμα τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου . . . ἐν ἀριστερᾷ δὲ οἱ Κασσωπῆοι μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατ' Ἀμβρακίαν (πόλιν). Ἰπέρκειται δὲ αὕτη τοῦ μυχοῦ μικρὸν Τόλγον τοῦ Κυψέλου κτίσμα, παραῖξε δὲ αὐτὴν ὁ (νῦν) Ἀράχθος ποταμὸς, ἀνάπλουον ἔχων ἐκ θαλάττης εἰς αὐτὴν ὀλίγων σταδίων, ἀρχόμενος ἐκ Τύμφης ὄρους, καὶ τῆς Παρωρείας. (Βιβλ. Ζ'. Κεφ. 7.)

« . . . Ἐκ δὲ Ἀμβρακίας ἀγγίχης μὲν τὰς ναῦς ἔχον παρὰ γῆν κομιζόμενος, εἰς Βουβρωτῶν λιμένα τῆς Ἠπέιρου κατὰγεται, Αἰνεῖας δὲ, παραλαβὼν κτλ. (Διον. Ἀλικαρνασεύς. Βιβλ. Α'. 51 ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω).

Τὸν Στράβωνα λοιπὸν τὸν κορυφαῖον μετὰ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, τὸν γεωγραφῆσαντα τὰ περὶ περὶ Ἑλλάδος ἐξ αὐτοψίας, καὶ οὐχὶ ἐκ διηγημάτων (Βιβλ. Β'. Κεφ. 5.) τὸν ἀναίρουντα καὶ πολλαχοῦ ἐπικρίνοντα ὡς μὴ ἀκριβολόγον τὸν Πολύβιον (α), τὸν γράψαντα τὰ περὶ Ἀμβρακίας πρὶν ἢ ὁ Λίβιος

(α) Ἄλλ' ὃ φίλε Πολύβιε, φαίη τις ἐν, ὄσπερ τούτου τοῦ ψεύματος ἐνέργη παρίσται τὴν ἐλαχθον ἢ πῆρα ἐξ αὐτῶν ἐν εἰρηκας αὐτός. Εἰς μὲν Λευκάδα ἐκ Πελοποννήσου ἐπακροσίων, ἐνευθεν δὲ τοὺς ἰσους εἰς Κέρκυραν, καὶ πάλιν ἐνταῦθεν εἰς τὰ Κεραυνία ὄρη τοὺς ἰσους, καὶ ἐν δεξιᾷ εἰς τὴν Ἰαπυγίαν, ἀπὸ δὲ τῶν Κεραυνίων τὴν Ἰλλυρικὴν πλῆθον σταδίων ἐξακισχιλίων ἑκατὸν πεντήκοντα (Στρ. Βιβλ. Β'. κεφ. 4.). Ἄλλα μὲν, σὺ γε, ὃ Πολύβιε, ὁ τὰς λαδογματικὰς ἀποφάσεις περὶ τῶν διαστημάτων εἰσάγων, οὐκ ἐν τοῖς ἔξω Ἑλλάδος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς (ὁ αὐτὸς βιβλ. Γ'. κεφ. 3.) καὶ βιβλ. Δ'. κεφ. 6', εἰς τε τὰ βιβλία Ζ'. Η'. καὶ ἀλλοχοῖς).

ἀντιγράψῃ τὰ τοῦ Πολυβίου, ἀκολουθοῦντες οἱ ἐναντιόφρονες παρατήρησαν ὅτι παρίσται τὸν Ἀράχθον ποταμὸν ἔχοντα ἀνάπλουον μέχρι τῆς πόλεως Ἀμβρακίας, καὶ οὐχὶ καταστάντα πλώμιον ἐπὶ τῷ συνεργῆσαι πρὸς τὰς τοῦ στρατοπέδου χρεῖας, κατὰ τὸν Κύριον Πάλλην, ἢ διαβατὸν καὶ ἤρεμον, ἄτε δὴ θέρους ὄντος, ὡς φησὶν ὁ Πολύβιος, ὅτι ὁ ἀνάπλους τοῦ ποταμοῦ μέχρι αὐτῆς, ὀλίγων σταδίων ἦν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν, καὶ ὅτι ἡ πόλις ἢ παρ' αὐτοῦ παραβρεομένη, ἔκειτο μικρὸν (6) ὑπεράνω τοῦ μυχοῦ (γ). Αὐτοψί δὲ παρατηρήσαντες τὴν χώραν τῆς Ἄρτης, ἐθεώρησαν ὅτι ὁ ποταμὸς οὐκ ἔστι πλευστός εἰμὴ ἐπ' ὀλίγω διαστήματι· ὅτι ἀπὸ τῆς Ἄρτης (ἀπεχούσης πέντε ὥρας ἐκ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀράχθου) μέχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τρεῖς ὥρας μακρὰν τῶν ἐκβολῶν, ἡ κοιτὶς αὐτοῦ φαίνεται καὶ νῦν καὶ τεκμαίρεται οὕσα ἀνέκαθεν ἀνάπτης καὶ χαραδρῶδης· ὅτι ἡ νῦν Ἄρτα κεῖται οὐχ ὑπὸ λόφον, ὡς ὁ Λίβιος ἀναφέρει, ἀλλ' ὑπὸ βουνὸν συνεχές, ἀρχόμενον πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Κομποτίου, καὶ λῆγον πρὸς Ν. ἐν τῷ χωρίῳ Μπάνης· ὅτι ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ, οὐχ ὄρωνται λείψανα ἢ ἶχνη τῆς κατὰ τὸν Πολύβιον καὶ τὸν ἀντιγραφεὰ αὐτοῦ Λίβιον ὄχυροτάτης ἀκροπόλεως, ἐνθ' εἰς τοιαύτας ὑψηλὰς θέσεις τὰ τοιαῦτα δείγματα οὐκ ἐξαλείφονται εἰς τὸ παντελὲς ὑπὸ τῆς πολυχρονιότητος· ὅτι οἱ, ὡς προεξέτεθησαν, περιγράφαντες τὰ τῆς Ἀμβρακίας οὐχ ὀρίζουσι τὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης διάστασιν αὐτῆς· ὅτι καὶ ὁ Ψευδοδικαιάρχος ὀρίζων τὸ διάστημα ὀδοθήκοντα σταδίων τίθησιν αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἄρτης καὶ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμοῦ· ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου ὑπαινίσσεται ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν θέσις τῆς Ἀμβρακίας πόλεως, καλουμένης πρὸ τοῦ βασιλεύσαντος Ἀμβρακος Ἐπούϊα καὶ Παραγία· ὅτι πόλις καταρτίζουσα καὶ συντηροῦσα ναυτικὴν δύναμιν καὶ λιμένα κάλλιστον κατέχουσα,

(6) Ὅτι ὁ Στράβων οὐκ ὀλιγοῖ τὰ χωρογραφικὰ διαστήματα ἔστωσαν τὰ ὀλίγα ἐπόμενα δείγματα· « Καὶ Στράτος ἀνάπλουον, ἔχουσα τῷ Ἀγελῶ, πλείονα ἢ διακοσίαν σταδίων (βιβλ. Γ'. κεφ. 2). Ἡ δὲ νῦν (Αἰνεῖα πόλις ἢ Κατοχὴ) ἔσον ἰσοβόσκοντα σταδίων ὑπὲρ τῆς ἐκβολῆς διέχουσα (Αὐτόθι). Ὁ μὲν ἔγγυτέρα καὶ ἐλάττω Κόμαρος (λιμὴν) ἰσθμὸν ποιῶν ἐξήκοντα σταδίων πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον . . . ὁ δὲ ἀπωτέρω καὶ μείζων καὶ ἀμείνων, πλησίον τοῦ στόματος τοῦ κόλπου, διέχων τῆς Νικοπόλεως ἔσον δώδεκα σταδίων (Β. Ζ. κεφ. 7).—Ἀνακτόριον τε ἐπὶ Χερσονήσου ἰδρυμένον Ἀκτίου πλησίον (βιβλ. Γ'. κεφ. 2). Σημειωθὲν δὲ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· « πλησίον ἐκ τοῦ ». « Τοῦ δ' ἱεροῦ (τοῦ ἐν Ἀκτίῳ) τεσσαράκοντα μὲν σταδίων ἀπέχει τὸ Ἀνακτόριον ἐν τῷ κόλπῳ ἰδρυμένον (Αὐτόθι). » Ἐὰν λοιπὸν τὸ πλησίον σημαίη τεσσαράκοντα στάδια, τὸ μικρὸν ἐνοεῖ βεβαίως ὀλιγώτερον τῶν δέκα.

(γ) Παρατηρητέον, ὅτι αἱ ἐν τῇ Ἠπέιρῳ διαπρήσασαι πόλεις τῆς ἀρχαιότητος ἐν μεσογαίᾳ ἰδρυμέναι οὐκ ἀρίστα ποτὲ πρὸς τῆς θαλάσσης τοιαῦται εἰσὶν ἢ Ἀπαλλωνία, ἢ Φοινίκη, ἢ Πανδοσία, καὶ ἢ Νικόπολις, αἱ δὲ παρεῖρηται καὶ ἀναπλεόμενα ὑπὸ ποταμῶν ἀπὸ μίας μέχρι τριῶν ὥρων ἀφίσταντο τῶν θαλασσιῶν ἄκτων καὶ τῶν ποταμῶν ἐκβολῶν, οἷον τὸ Βουβρωτῶν, ἢ Ἰγυθία, ἢ Κόχυρος, ἢ τὴ Ἀμβρακία, αἱ συκοινωνοῦσαι τῇ θαλάσσῃ διὰ τῶν ποταμῶν Σημάντος, Θεάμιδος, Ἀχέροντος, καὶ Ἀράχθου.

ού συμβιβάζεται ιδρυμένη ούσα πέντε ώρας μακράν και ένδοτερον του λιμένος, διότι και ή πόλις τών Αθηνών περί την μίαν ώραν απέιχε τών λιμένων αυτής. Έπειδή λοιπόν ως εκ τούτων και τών τοιούτων εφάνησαν και φαίνονται τινες γνώμης εναντίας οι εγχύφαντες βαθύτερον εις τὰ τοιαύτα ζητήματα, εάν έχωσιν αδιάσειστον την γνώμην και την πεποίθησιν ότι ο Λιβύος ούκ έστιν επιδεικτικός αντικρούσεως, συμβιβαστάσασιν τὰ παρά του Στράβωνος και εϊτινων άλλων ρηθέντα, ή δεξιότασιν λογι- κώς και αναλυτικώς την άπάτην ή άδασιμότητα αυτών, ίνα διασκεδάσωσι τούς παρ' αυτών εμπνεο- μένους διαταγμούς και μεταπέσωσι τούς φροονύν- τας τὰ του Μελετίου ή Πουκίλλ (α), τούς τε (διά τούς αυτούς προεκτεθέντας λόγους) τιθέντας την Αμβρακιάν ού πολύ απέχουσαν τής θαλάσσης, δηλα- δή μεταξύ του Αγίου Γεωργίου και τών ακτών του κόλπου τών περί την Κορακονησίαν. Οι έχοντες την τελευταίαν ταύτην γνώμην παρετήρησαν ότι εν τη θέσει ταύτη ούδαμου όρθονται έρείπια προτειχισμά- των, και ότι ούτε λόφος τις κείται, συντείνων εις άνέγερσιν άκροπόλεως και τοιούτων τινών όχυρών προσόντων πόλεως έπισήμου, όποια ή Αμβρακία.

Πρός την πρώτην δε έλλειψιν επάγουσι παρατή- ρησιν και εικασίαν ότι ή Αμβρακία δις απογυμνω- θείσα (β) και επί τέλους εξηνδραποδισθείσα και κα- τεδαφισθείσα υπό τών Ρωμαίων τῷ 168 π. Χ, μόλις ως πολύχιον ένωκείτο μετά την τοιαύτην καταστροφήν, και ότε τὰ λείψανα τών κατοίκων της άπήχθησαν υπό του Αύγουστου εις συνοικισμόν τής Νικοπόλεως, άπήχθη τότε και πᾶν ό,τι λείψα- νον ύπῆρχεν εκεί εκ τών δημοσίων αυτής αρχαίων μνημείων διά τὸ εύμετακόμιστον τής τοιαύτης ύλης επί πλοίων έρχομένων δια του ποταμού (γ) και διά

τὸ χρήσιμον αυτής εις την άνέγερσιν τής ρηθείσης μεγαλόπολεως. Περί δε τής δευτέρας έλλείψεως πα- ρατηροῦσιν, ότι και άλλαχού και εν τῷ Αμβρακι- κῷ κόλπῳ άνηγήρθησαν πόλεις εις εδάφη και τοπία πεδινά κατά τὸ μάλλον ή ήττογ, ή Νικόπολις τὸ Φειδόκαστρον (δ) και τὸ Άκτιον (επερ συντηρεί εισέτι

είσπλευσιν' αναβαίνουσι δι μονύλλα, αλλά δυσχερῶς, μέχρι του Αγίου Γεωργίου. Σημειωτέον δι' ότι ο' ανέπλους κατά τὰς λετώ- δεεις ήμέρας του χειμῶνος ούκ έστιν ακίνδυνος και εύχερής, ένκεν τής όρμητικότητος τών βευμάτων αυτού και τής κατακυλίσεως τών δένδρων, άτ να εκρίζων εκ τών ανωτέρω, κατάγει και εμπλέκει περι τὰς όχθας αὐτοῦ. Πραγματητέον δι' ότι πριν του 1823 είχε τὸ στόμιον ήμισίαν ώραν ανατολικώτερον του αρχαιοτέρου του και νῦν νεωτέρου. Αύτη ή κοιτίς πρὸ άνημνημειούτων έτών ξεηραθείσα, έπλη- ρούτο δένδρων λίην μεγάλων ως εκ της πολυετίας, κατά δι' την νύκτα τής 10 Δεκαμβρίου, του 1823, νύκτα τρικυμώδη και βαγ- δασόροχον, άνθροπον διακυβερώσαντα εις Νεοχώρι ήκούσαμεν διηγούμενον, ότι περί τὸ μεσονύκτιον ήκούσθη πάταγος τρο- μωφότος, άρρηκτικῶς πάντας εν φρίκη, ως ανεξήγητος και διαρ- κής: επί δύο ώρας έταν δι' τὸ πικρὸ έντρομο ήρμένων την αίτιον του συμβάντος, μετά μεγίστης άπορίας καταίδον την άποξήρανσιν της κοιτίδος του ποταμού και την επανάστασιν αυτού εις την αρχαιοτέραν κοιτίδα, ή; τινος πολλά και μεγάλα δένδρα εις τὸ παντελῶς εξεβρίχθεσε και κατέστρεψεν. Η γνώμη δι' τών δύο αυτών κοιτίδων κείται 3/4 της ώρας άνω τής θαλάσσης ακτής: κατά τὸ χωρίον Λιμένι' αλλά σημειωτέον ότι ή εγκαταλείφθισα κοιτίς, όρᾶται έχουσα κατά τὸ θέρος ύδατα ποτάμια, κατά δι' τὴν χει- μῶνα μεταχετεύεται και δι' αυτής μέρος τών ύδάτων του ποταμού εις την θάλασσαν. Παραδόσεις κοινοτάτη τηρεῖται εν Άρτη, ότι ο ποταμὸς ότε πρὸ τρικυμίας περιπου έτών ίδρύτο ή γέφυρα αυτού, δι' ύδραλικῶν μέσων μεταχετεύθη και εξήχεται εν τριτετὶ διαστήματι εις την ποταμὸν του Λούρου, διαρχόμενος άριστερόθεν του Μαρατίου, και διεξέθει τών Χαλικιάδων, όπου όρῶνται στοιδά- δες ποταμίων πατρῶν και λίθων, σωρευμένων άπ' έκείνης της επο- χής. Προστίθεται δι, και κοινῶς πιστεύεται, ότι την γέφυραν αυ- την άρξαμένην εκ κυβερνητικῆς δαπάνης, και ανακοπισαν διά τὸ πολυδάκνον, διαεπεραιώσαν εις τών Άρταίων Χριστιανῶν, παρά πᾶσαν προσδοκίαν άνδραχθείς τοιαύτην αγαθοεργίαν. Ο' άγα- θός αὐτός πολίτης λέγεται ότι μικρόμπορος ών ήγόρασεν εις Σα- λαγόραν πῖθου: τινας περιέχοντας περόνια, πωληθέντα αὐτῷ υπό Άφρικανῶν πειρατῶν προσορμισθέντων εκείσε: εν τοῖς πῖθους δι' εκείνους εύρον ύπέριστρον ποσότητα χρυσῶν νομισμάτων, άτινα βαδύλουτασεπικρηματίας, ως εικάζεται, άπίστευτα εις πόλιν τινά επί κερδοσκοπία, και εκ τοιαύτης υυχρᾶς συμπύσεως επχειρί- σθη και επερίωσε τὸ μεγαλοπρεπῆς και τεχνικώτατον αὐτὸ έρ- γον. Τεκμαίρεται δι, ότι εν τῷ ποταμῷ αὐτῷ ούκ έν ιδρυμένη άλλοτε γέφυρα άπὸ Άρτης μέχρι τῆς θαλάσσης, διότι ούδεις περι τούτου μνείαν ποιείται, και δια σκαρῶν ή πλοικρίων προσοδε- μένων κατά τὸ πλωίμον μέρος του ποταμού, συνοικιόνουσιν τὸν χειμῶνα οι ένθεν και ένθεν του ποταμού έννοικούντες: κατά δι' τὸ θέρος ή συγκοινωνία της Άρτης εγίνετο διὰ της διαβάσεως του ποταμού, καθ' ός θέσεις αντικρῦ και ανωτέρω της πύλεως δυσχε- ρῶς πως γίνεται διαβατός ο ποταμὸς. Ηπαύθησιν λοιπόν γνω- μακτείας ότι ή της Άρτης γέφυρα ύπῆρξε κτίσμα της Ρωμαϊ- κῆς εποχῆς.

(δ) Κατά την λιμνοθάλατταν τής Λογαρούς ή Αλογαρούς, επί δύο περίπου στάδια πρὸς Β. της ζώνης, της περιορίζουσης τὰ θαλάσσια κύματα, και όλίγη στάδια πρὸς Α. της Κορακονησίας, έρῶνται λείψανα οικοδομῶν υδατοπίνακτα και ζώνη συνεχής, εν εἶδει λιθοστρώτου, απευθυνομένη έρ' ικανῷ διαστήματι πρὸς δυσ- μάς. Γνώμη δε και παραδόσεις έστιν, ότι αὐτοσε ύπῆρξε πόλις Έλληνική καταθαρισμένη πριν ή καταθυσθεῖ, σχηματισθείσης επί ιχθυοτροφία της ρηθείσης λιμνοθάλάσσης, καθ' ε' ρησιν ο' Με- λετίος (σελ. 286). Εικάζεται δι' ότι επί του Στράβωνος (10 π.

ερείπια, καθότι έμεινεν Αύγουστικῶ έλέει έννοικούμε- νον μετά την ίδρυσιν της Νικοπόλεως) και όμως εν τῇ περι ής ο' λόγος θέσει φαίνονται και τινα λοφί- δια και όχθοι κατάλληλοι όπωςούν εις έντεχνον ίδρυ- σιν θατέρου και τοιούτων δημοσίων οικοδομῶν. Πα- ρατηρητέον δ' εν τούτοις, ότι ως εκ τών φυσικῶν μεταβολῶν και μεταποιήσεων, έχομεν δείγματα έ- ξαλείψεως ή κατακαλύψεως πόλεων τινῶν αρχαίων, και αναμφιλεκτως παραδεδεγμένον ότι εκειντο εν τόπῳ ώρισμένῳ, άλλ' εις μάτην άνιχνεύθη ή θέσις αυτών. Μεταξύ άλλων τοιούτων διδομένων έχομεν την πολύχροτον Τρωάδα, περι ής ούδέν ίχνας εύρέθη μαρτυροῦν την θέσιν καθ' ήν εκειτο (ιδε Στραβ. Βιβ. Θ'. κεφ. 2).

Ποῦ δε τεθήσεται, εἶποι μοί τις, ο' Αμβρακος, χωρίον (θέσις όχυρά) κατά τὸν Πολύβιον (Βιβ. Δ'. 6) εύ κατασκευασμένον και προτειχίσμασι και τείχει, εύκαιρως τε επικείμενος τῇ τε χώρα και τῇ πόλει, και ο' δια 500 Αίτωλῶν άντιταχθείς εν ήμέραις τεσ- σαράκοντα κατά του Φιλίππου του βασιλέως της Μακεδονίας, του πανστρατιᾶ πολιορκήσαντος αυ- τόν; Εικάζω ότι τὸ χωρίον ή πολύχιον αὐτό, εκειτο κατά την Κορακονησίαν (α) την χερσονησί- ζουσαν, ως εκ τών περίξ αυτής έλῶν (πριν ή λιμνο- θάλαττα της Λογαρούς εξεργασθῆ) και συγκοινω- νοῦσαν τὸ πάλαι, δια στενῆς τινος προσόδου, ως ήδη ο' Σαλαγόρας συγκοινωνεῖ (μείνασα ως νῆσος έ- νεκα τών ένθεν και ένθεν αυτής εραπλωθεισῶν λι- μνῶν) διότι μόνη ή θέσις της Κορακονησίας καθ' ο- λην την άριστεράν πλευράν του κόλπου ύποδεικνύε- ται έχουσα λιμνώδους θέσεως μορφήν, όπου ο' Αμ- βρακικός στόλος κατέφυγεν εν περιστάσει, όποια ή παρά του Θουκυδιδου άναφερομένη, όπου τὸ επι- τόπιον και ξένον (ναυτικὸν) ενελιμένιζεν εν καιρῷ χειμῶνος, μη δύναμενον τότε αναπλευσαι τὸν ποτα- μὸν διά τὰ εκ της όρμης αὐτοῦ έμποδα.

Περί δε της Αμβρακίας χώρας σύμφωνος εἶμι τῷ Κυρίῳ Πάλλῃ, ότι εν τῇ άκμῇ αυτής περιελαβεν επί τὸ ένδοτέρον έκτασιν λίγουσαν μέχρι τών Πέντε Πηγαδίων, και ώρίζετο πρὸς Α. εκ της άριστερας όχθης του Λούρου, πρὸς βορρᾶν από της Μ. πλευρας του Σηροβουνίου, (εφ' ής θέσεως κείται τὸ Νανύγι), και πρὸς έω από της δεξιάς όχθης του Ινάχου ή Αράχθου. Περιείχε λοιπόν τὰς νῦν περιοχὰς της Άρτης, Κάμπου και Καραβασαράν, και σύν αυτοῖς

X.) εύκ ήσαν τοιαύτης έκτάσεως: αι λιμναί αὐται, καθότι οὐδὲ- λως περι τοιούτου φαινομένου οπουδῆς άξίου ένδιατρίβει. Τὸ Φει- δόκαστρον, ως ο' Πουκίλλ φρονεῖ, αντικαθίστασι τὸ Αμφιλοκιανόν Άργος νομίζε δι' ότι άπὸ Αμφιλοκιάκαστρον παρεφάρη εις Φει- δόκαστρον. Εν τῇ θέσει ταύτη άλλοι τινες τών νεωτέρων αὐθαι- ρίτως τίθησι τὸν πάλαι Αμβρακον. Αὐθαίρετος λέγω, διότι ο' Αμβρακος υπῆρχε λιμῆν, και της θαλάσσης τὰ κύματα αναμφί- βολον ότι εν τῇ νῦν ζώνῃ της Λογαρούς και τὸ πάλαι διασχίζον- το, καθ' ήν θέσιν και ήδη διασχίζονται.

Επί τῇ ύποθέσει δι' ότι ο' Αμβρακος εκειτο όπου τὸ Φειδόκα- στρον, καθά τινες φρονοῦσιν, ένισχύεται ή ανωτέρω δευτέρα παρα- τήρησις μου, καθότι εν τοιαύτῳ πεδινῷ και ήμαλῶ τόπῳ ίδρύθη τοιαύτη θέσις όχυρά.

(α) Κορώνια κῆτὰ τὸν Στίερκον φρούριον της Αμβρακίας.

προσηρτάτο και τμήμα τι της άριστερας όχθης του Αράχθου, και παραλία ζώνη μέχρι του βύακος του καλουμένου Αγρίλα, αποσπασθέντα εκ της Αργείας χώρας, και κατεχόμενα μέχρι της υπό του Πύρρου επικτήσεως της Αμβρακίας και Αμφιλοχίας, τών εκτοτε συγγωνευθεισῶν μετά της Ηπειρου.

Περαίνων την αυτοσχέδιον ταύτην διατριβήν, δια- βεβαιῶ εκ νέου δι' προεξεθέμην εν τῷ προομιῷ σκο- πόν' εάν δε με διέφυγε λέξις τις παρεκτροπομένη του σκοπού και της τιμῆς ήν όφειλω πρὸς τούς πρεσβυτέρους και τούς έχοντας αδιαφιλονηκτον αρχαιολογικὴν ικανότητα, αίτῶ την συγγνώμην αυτών.

Εν Ιωαννίνους, την 20 Ιουλίου 1858.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ

Πρὸς τὴν ἀρεσίαν μου (*).

—ooo—

Μοί γράφεις, φιλάττη μου, ότι καθ' ολην την πό- λιν όπου κατοικεῖς, δι' νῦρες άκόμη γυναῖκα μη ά- ρεσκομένην εις πᾶν μάταιον και επιπόλαιον. Και εγὼ πολλάκις έλυπηθην δι' αὐτὸ τὸ δυστυχῶς γενι- κὸν ελάττωμα του γυναικειου φύλου, και διὰ τὰ εξ' αὐτοῦ προσερχόμενα άπειρα κακά και εις ήμᾶς αὐ- τὰς και εις τὰς κοινωνίας, εν μέσῳ τών όποίων ζῶμεν.

Εγνώρισα πρὸ τινῶν ήμερῶν νέαν, την όποίαν πρὸ πολλοῦ επεζήτητον δύο νέοι' άμφότεροι δε έπροσπά- θουν να την ευχαριστώσι δια παντός τρόπου όπως προσελκύσωσι την ευνοίαν της' άλλ' εκείνη έταλαν- τεύσετο. Παρουσιασθείς ποτε εις αὐτῆν ο' έτερος τών μνηστῆρων μετά χιτώνος πολυτελεῶς κεντημένου, έ- κέρησεν άμέσως δια του στρατηγήματος τούτου την καρδίαν της, διότι δια του κεντημένου ύποκα- μίσου εκεντήθη και ή καρδιά της! Εὐθύς λοιπόν εκηρύχθη υπὲρ αὐτοῦ. Ιδού κρίσις, ή μάλλον ελα- φρόνοια!

Και ή συναναστροφή τών γυναικῶν περιστρέφε- ται συνήθως εις μάταια και επιπόλαια πράγματα. Εάν ποτε όμιλήσῃ τις εις γυναῖκας περι νεονύμφων, εύθῶς θέλοσιν τούς έρωτήσαι εάν έχωσιν άμαξαν, ή αδαμάντινα κοσμήματα, και όποια τὰ ένδύματα και ή έξωτερική μορφή της νέμφης και του νυμφίου, οὐ- δεῖς δε λόγος ή περιέργεια περι του κάλλους της ψυχῆς αυτών, περι τών ήθικῶν προτερημάτων και τών οικιακῶν άρετῶν επί τών όποίων και μόνων στη- ρίζεται και ή οικιακή και ή κοινωνική ευδαιμονία. Εάν δε μ' έρωτήσης, πόθεν ή ελαφρόνοια και επιπο- λαιότης αὐτη; θέλω σοῖ ἀποκριθῆ' εκ της επιπολαίου

(*) Ίδε Πανδ. φυλλάδ. 203 και 209, σελ. 267 και 414.

ανατροφής μας. Είς τήν παιδικήν μας ηλικίαν ὀλίγη φροντίς καταβάλλεται εἰς ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς κρίσεως, καὶ εἰς σπουδαίαν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς μας. Ἡ φαντασία λοιπὸν μένει ἀκανόνιστος ὑπὸ τῆς κρίσεως, αἱ κεφαλαὶ κοῦφαι, καὶ τοιοῦτοτρόπως αἱ ἐλαφραὶ μόνον ἀναγνώσεις, αἱ μυθιστορίαι, οἱ ἐξωτερικοὶ στολισμοί, αἱ διασκεδάσεις, οἱ χοροί, εἶναι τὰ ἀντικείμενα καὶ τῶν ὀμιλιῶν καὶ τῶν σκέψεών μας. Διὰ τοῦτο ἐν κεντῆμένον ὑποκάμισον, ἢ μία στίλβουσα σπάθη, ἢ ἐν στενὸν καὶ εὐχρώματον χειρόκιον, ἢ ἐν μικρὸν καὶ στιλπνὸν ὑπόδημα ἀποφασίζει τὸ μέλλον ὀλοκλήρου τοῦ βίου μας. Ὀλίγαι δυστυχῶς ἐκ τῶν νεανίδων μας ἐννοοῦσιν ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία ἐν πῶ κόσμῳ τούτῳ κρέμαται κυρίως ἀπὸ τὴν ὀρθὴν καὶ ἰσχυρὰν κρίσιν, καὶ ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγήν. Ὅσαι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσι τὰ προτερήματα ταῦτα, εὐκόλως εὐχαριστοῦνται εἰς ἑαυτὰς καὶ εἰς τὴν φιλίαν καὶ συναναστροφὴν ὀλίγων ἐκλεκτῶν, εὐκόλως δὲ ἐννοοῦσιν ὅτι ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς οἰκιακῆς ζωῆς, ὑπὸ τὴν σκιάν καὶ τὴν μοναξίαν, καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς χορούς, τὰς διασκεδάσεις, τὰ θέατρα, τοὺς ἐπιδεικτικὸς περιπάτους, τοὺς πολυτελεῖς καὶ ἀσέμνους στολισμούς καὶ τὰς λοιπὰς ματαιότητας. Γνωρίζω νέαν, συμμαθήτριάν σου ποτέ, τὴν Κ. Α. . . ἥτις ἀν καὶ ἀνήκει εἰς ἀνωτάτην κοινωνικὴν τάξιν, ἀρέσκειται ὁμως εἰς τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, καὶ μέγα μέρος τοῦ καιροῦ τῆς κατατρίβει εἰς ἰδιαιτέρους περιπάτους καὶ εἰς κήπους, ἐπιτιδομένη εἰς ἀναγνώσεις σπουδαίας καὶ ὠφελίμους. Οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ τῆς εἶναι οἱ ἐπιστήθιοι αὐτῆς φίλοι. Ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία, ἡ καθαρότης, ἡ τάξις, τὰ οἰκιακὰ ἐργόχειρα, καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν ὠραίων ἀνθῶν τὴν ἐπασχολοῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας. Ναι μὲν ὑπάγει ἐνίοτε μετὰ τῶν γονέων τῆς καὶ εἰς συναναστροφάς, ἀλλὰ κομψῶς καὶ ἀπλουστάτα ἐνδεδυμένη, καὶ φέρουσα μετ' ἑαυτῆς τὸν ὠραιότερον τῶν γυναικείων στολισμῶν, ἥτοι τὴν σεμνότητα. Ἐπιστρέφουσα δὲ εὐρίσκει ἐτι ἡδονικωτέραν τὴν ἡσυχίαν τοῦ οἰκιακοῦ βίου τῆς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτὴ εἶναι ἀληθῶς εὐτυχίς, καὶ οἱ γονεῖς τῆς τὴν λατρεύουσι, καὶ οἱ ἀδελφοί τῆς τὴν ἀγαπῶσι καὶ τὴν τιμῶσι, καὶ πάντες οἱ φρόνιμοι, οἱ γνωρίζοντες αὐτὴν, εὐκρινῶς τὴν θαυμάζουσι καὶ τὴν ἐπαινοῦσι. Πόσον διαφέρει αὐτῆς ἡ γνωστὴ σου Κ. Ν. . . ἥτις πρὸ ἐνὸς ἡδὴ ἔτους νυμφευθεῖσα, μεταχειρίζεται τὸν σύζυγόν τῆς ὡς ὑπὲρ τῆν, θεωρεῖ δὲ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν οἰκιακὴν φροντίδα ἀνοικεῖους εἰς εὐπορον κυρίαν! Φρονεῖ ἡ ταλαίπωρος ὅτι ἐντὸς τῆς οἰκογενείας τῆς δὲν ὑπάρχει ζωσα, θεωροῦσα ὡς ζωὴν τῆς τοὺς στολισμούς, τὰ ὄχηματα, τὸ θέατρον, τοὺς χορούς καὶ τὰς διασκεδάσεις. Ἀκατάπαυστος εἶναι ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ κίνησις τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοῦς τῆς ποτὲ δὲν εἶναι εὐχαριστημένη εἰς ἓν μέρος, ἐὰν ἀλλοῦ ὑπάρχη περισσώτερος κόσμος.

Μεγαλτέραν δὲ λύπην δοκιμάζει ἐὰν δὲν παρευρεθῇ εἰς παρὰστασιν νέου μελοδράματος, ἢ ἐὰν ἐνδυμά τι ἢ στολισμὸς δὲν ἐπέτυχε, παρὰ ἐὰν ἀσθε-

νήση ἢ ἀποθάνῃ τὸ νεογέννητον τέκνον τῆς. Ταλαίπωρον τέκνον! ὅποια ἀνατροφή τὸ περιμένει! Τὴν ἤκουσα νὰ ὀνομάζῃ ἀνόητον, βάνυσον καὶ ἀπολίτευτον νέαν τινα, μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι σεμνή, σύννους καὶ ὀλιγόλογος.

Καὶ ὁμως εἶμαι βεβαία, φιλάττη μου, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε σωφρονισθῆ καὶ μεταβάλλει φρονήματα καὶ τρόπον ζωῆς, ἀν ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσῃ ὅσα ὀπισθεν τῆς καθήμεραν ψάλλουσιν οἱ θναυμασταὶ καὶ οἱ κόλακες αὐτῆς.

Ἰδοῦ, ἀγαπητῆ μου, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλαφρῆς καὶ ἀπερισκέπτου ἀνατροφῆς. Θεωρῶ περιττὸν νὰ σὲ συστήσω νὰ προσέχῃς τὸν ἑαυτόν σου, μὴ περιπέσης καὶ σὺ εἰς τοιαῦτα, παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ συρμού. Ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως τὰς ὠφελίμους, τὰς τερπνάς καὶ τὰς οἰκιακὰς ἀσχολίας σου.

Οὕτω δὲ φερομένη καὶ σὺ θέλεις ἀπολαμβάνει πάντοτε τὰς ἀληθεῖς τοῦ βίου ἡδονάς, καὶ οἱ περιστοιχίζοντές σε θέλουσι σὲ τιμᾶ, ἐνῶ θέλεις προξενεῖ καὶ ἀφῆτον εὐχαρίστησιν εἰς τὴν θεῖαν σου.

E . . .

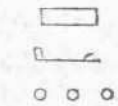
ΙΕΡΟΓΛΗΦΙΚΑ.

—ooo—

Ἡ ἐν τῷ φύλλῳ ΣΘ' τῆς Πανδώρας τοῦ Δεκεμβρίου 1858 δημοσιευθεῖσα ἱερογλυφικὴ ἐπιγραφή δὲν ἦτο ὠρισμένη εἰς τύπωσιν, ἀλλ' ἐδόθη παρ' ἐμοῦ εἰς ἐνθύμησιν τῷ φίλῳ μου Κυρίῳ Χ****. Ἀν ἐγνώριζον ὅτι ἤθελεν ἀξιωθῆ τῆς τιμῆς νὰ καταχωρισθῇ εἰς περιοδικὸν σύγγραμμα, ἤθελον ἐπιθεωρήσει τὴν μετάφρασιν, κ' ἐπιφέρει μικράς τινας βελτιώσεις.

Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἐπιγραφή, καθὼς καὶ ἡ ἑτέρα τῆς ὁποίας μετάφρασιν σὰς πέμπω σήμερον, εἶναι ἐγγεγλυμμένοι ἐπὶ ἀγαλματίων ἐκ ξύλου συκομωρέας, εὐρεθέντων ἐντὸς τάφου. Οἱ τάφοι τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἐκτίζοντο ἢ ἐνεσκαπτόντο εἰς τοὺς βράχους καὶ τὰς πέτρας, συγκείμενοι ἀπὸ διαφόρους κοιτῶνας, δι' ἐξόδων καὶ ἐπὶ ζωῆς ἐτι ἐκείνων, οἵτινες ποτὲ ἤθελον ἀναπαυθῆ ἐκεῖ ἐκτὸς δὲ τῶν ἀνωκοιτῶνων ὑπῆρχον καὶ ὑπόγειοι κρύπται πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν νεκρῶν, ὅθεν καὶ ἡ φράσις "α καταβῆναι ἐν τῷ ὑπογαίῳ" ἐσημαίνειν "ἀποθνήσκειν." — Οἱ τοιοῦτοι τάφοι ἦσαν ἐνίοτε ἐκτεταμένοι, καὶ μάλιστα οἱ ἀνάκοντες εἰς πλουσίας οἰκογενείας, ὅταν οἱ οἰκογενεάρχαι μακροβιοῦντες εἶχον τὸν καιρὸν νὰ δαπανήσωσιν εἰς διακόσμησιν τῆς μελλούσης τῶν αἰωνίας κατοικίας μετὰ λαμπρότερα τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ἔργα. Πολλοὶ ἐκαλλώπιζον τὰς εἰσόδους τῶν τάφων μετὰ κήπους, εἰς τοὺς ὁποίους χεῖρες συγγενικαὶ ἢ φιλικαὶ ἐφύτευον ἄνθη, ποτιζόμενα ἀπὸ τὴν οὐδέποτε λείπουσαν ἐμπροσθεν τῆς νεκροπόλεως ἱερὰν λίμνην, διὰ τῆς ὁποίας διέπλεον τὰ ἱερὰ καὶ νεκροπομπὰ σκάφη, φέροντα ἄλλοτε μετὰ τοὺς νεκρούς ἄλλοτε δὲ προσφοράς καὶ ἀναθήματα. Ταῦτα πρὸς σαφεστέραν κατανόησιν τῆς προεκδοθείσης ἐπιγραφῆς καὶ τῆς ἀκολουθοῦ.

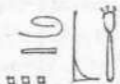
nebej - t ἡ οἰκοδέσποινα	Amen Ἄμωνος	ma δικαιοσύνη	tc Suten ἐν βασιλικῇ	Soiz Τοῦ ἐπιφανοῦς
ὁ	zad - es αὐτὴ λέγει	t - metaue ἡ ἀληθὴς καὶ δεδικαιωμένη	mhj - t ἡ ἀγαπητῆ	
art τῆς κατασκευασάσης	maj ἡγαπημένη	Apn - en παρὰ τοῦ Ἄμωνος	Shabati Σάβατις	
er ὑπὲρ	aptu κρηρύματα	ar εἰσι	ashtu ar δεήσεις εἰσι	
pe - nuter - her τοῦ τάφου	hem ἐντὸς	neb - t - iri τῆς τὰ πάντα κατεργασαμένης	kot τὰς οἰκοδομάς	
amem - nai - t δι' ἐμοῦ	pe - t - hui τὰ ἀμαρτήματα	nak - het ἀπέδαλες	aste ἰδοῦ	
ran p - setep ὄνομα ἐκλεκτῶν	roi τὸ εἰς ἐμέ	aptu - k κρηρύττω σου	ro - ger - t - es παρὰ τὴν εἰσόδον αὐτῆν	
ros mehj - t αὐτῆς πρὸς βορᾶν	t - koi οἱ ἀγροί	ros roti παρ' αὐτῆ χλοάζουσιν	hau - nib - er τὴν ἡμέραν πᾶσαν	

en neshute
ισρών ἄρτων

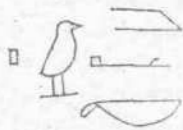
er rehemu-t
των διαπλεόντων

ne uobsh mer
ἀπαυγάζουσι γύρωθεν

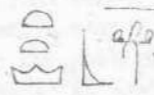
t-mou
τὰ ὕδατα

nai maku
ἐγὼ τὰ διατεταγμένα τελῶ

en pe amenti
πρὸς δυσμᾶς

en pe abti
ἐξ ἀνατολῶν

α Τοῦ ἐπιφανοῦς ἐν βασιλικῇ δικαιοσύνῃ Ἄμωνος ἡ οἰκοδόποινα, ἡ ἀγαπητὴ, ἡ ἀληθὴς καὶ δεδικαιωμένη λέγει· Ὡ Σάβατις, παρὰ τοῦ Ἄμωνος ἡγαπημένη! γίνονται δεήσεις καὶ γίνονται κηρύγματα διὰ τὴν ποιήσασαν τὰς οἰκοδομὰς, τὴν τὰ πάντα κατεργασαμένην τὴν ὑπάρχουσαν ἐντὸς τοῦ τάφου. Ἰδοὺ ὅτι ἀπέβαλες τὰ ἀμαρτήματα δι' ἐμοῦ· πλησίον τῆς εἰσόδου αὐτῆς κηρύττω σοι τὸ εἰς ἐμὲ ἐκλεκτὸν ὄνομα τὴν ἡμέραν πᾶσαν· παρ' αὐτῆ (τῆ εἰσόδῳ) χλοάζουσιν οἱ ἀγροί, καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς τὰ ὕδατα ἀπαυγάζουσι γύρωθεν τῶν διαπλεόντων ἰσρών ἄρτων ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. — Ἐγὼ τελῶ τὰ διατεταγμένα v.

Ἡ δὲ προεκδοθεῖσα ἐπιγραφή πρέπει νὰ διορθωθῆ ὡς ἀκολούθως·

α Ὡ Σάβατις! Κήρυγμα ἵνα εἶη κηρυττόμενος ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, τῆς βασιλικῆς δικαιοσύνης. Τοῦ Ἄμωνος ἡ ἀγαπητὴ ἡ ἀληθὴς καὶ δεδικαιωμένη, ἡ ἐν τῷ τάφῳ, ἐν τῷ συντελεῖσθαι τὰς οἰκοδομὰς παρ' ἐμοῦ παρὰ τὴν εἰσόδον ἐτέθη αὐτοῦ· ἰδοὺ ἀπέμακρυνεν αὐτὸς τὰ ἀμαρτήματά μου· παρ' αὐτῆ (τῆ εἰσόδῳ) σπεύρονται οἱ ἀγροί τῆς γῆς· αὐτῆς πρὸς βορρᾶν τὰ ὕδατα λαμπυρίζουσι μετὰ τοῦ διαπλεόντος σκάφους τῶν ἰσρών ἄρτων, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Ἐγὼ τελῶ τὰ διατεταγμένα. v

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν 27 Ἰανουαρίου 1859.

ΠΕΡΟΥΤΣΟΣ.

Ἡ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΡΩΣΣΙΑ.

—ooo—

Α'. Ἡ Πετρούπολις καὶ οἱ κάτοικοί της.

Ἡ Πετρούπολις εἶναι μὲν πόλις ὠραία, ἀλλὰ πόλις τῆς χθὲς, ἄνευ ἀρχαιοτήτων, παραδόσεων, καὶ ἀναμνήσεων· εἶδος πόλεως ὀψίμου, περιβεβλημένης

μὲν στολὴν πλουσίαν, ἀλλ' ἄνευ χάριτος, ἄνευ ποιήσεως. Πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἡ Πετρούπολις εἶναι ἡ θύρα τῆς Ρωσσίας, οὐδόπως ὅμως αὐτὴ ἡ Ρωσσία. Ὁ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος τὴν μεγάλην ταύτην τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας πρωτεύουσαν, μένει ἐκθαμβὸς διὰ τὴν εὐθυγραμμίαν, τὸ μέγεθος τῶν οἰκιῶν καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ὁδῶν τῆς· καὶ τῶν ὁδῶν σχεδὸν αἱ ὁδοὶ τόσον πλάτος ἔχουσι καὶ τόσον μῆκος καὶ τόση εὐθύτητα, ὥστε τὰς ὠνόμασαν ἀπόψεις (perspectives) ἀντὶ ὁδῶν. Ἡ Πετρούπολις κατέχει τόπον ὅσον τὸ Λονδίον ἢ οἱ Παρίσιοι, καὶ ὅμως ὁ πληθυσμὸς τις δὲν ὑπερβαίνει τὰς 550, 000 κατοίκων, ἐξ ὧν 36, 000 ξένοι. Πιπράδοξον δὲ εἶναι ὅτι, μετὰ τῶν αὐτοχθόνων, οἱ ἄνδρες ἀριθμοῦνται διπλάσιοι τῶν γυναικῶν· τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι πρῶτον, ἡ γενικὴ ἀπαριθμησις συμπεριλαμβάνει τὸν στρατὸν, καὶ δεύτερον, διότι οἱ ὑπάλληλοι τῶν δημοσίων γραφείων καὶ οἱ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων εἶναι σχεδὸν ἄγαμοι. Συμπεραίνει τις ἐκ τούτου ὅτι 500, 000 κατοίκων διεσπαρμένοι εἰς διάστημα τόσον εὐρὺ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πλατυτάτων ἐκείνων ἀγυῶν καὶ τῶν ἀπεράντων πλατειῶν, γίνονται σχεδὸν ἀφανεῖς, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀραιότητος τῶν διαβατῶν ἡ εὐθεῖα γραμμὴ καὶ ἡ ἀπόστασις παριστῶνται πολὺ πλέον μοιότονοι παρ' ὅσον εἶνε. Εἰς τὰς πόλεις τὰς ἐπὶ τοιούτων σχεδίων ὀικοδομημένας, ἡ φαντασία καὶ ἡ δρασις δὲν ἀπολαύουσι τῆς ἐκ τῶν ἀπροόπτων ἀντικειμένων τέρψεως· δι' ἐνὸς καὶ μόνου βλέμματος παρατηρεῖ τις ἐνώπιόν του τὰ πάντα· καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ ὁμοιόμορφον αὐτῶν ἔχει μεγαλοπρέπειαν ἣτις κατ' ἀρχὰς ἐκθαμβοῖ τὸν ὄφθαλμόν, ἀλλ' ἔπειτα τὸν βαρύνει, δὲν τὸν τέρπει πλέον. Τὸ Ταυρίνον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸ Βερολίον εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ τοὶ ἔχοντα τὰς ὁδοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἐκεῖνα, εὐμοιροῦσιν ὅμως ἄλλων τέρψεων· ὅταν ἡ Πετρούπολις ἐκταθῆ εἰς πλέον, πάντως θέλει κατασταθῆ ἥττον ὠραία· διότι ἡ ἐκτασις αὐξάνει τὴν ἐρημίαν, ἐκτὸς εἰς προνομιοῦχος τινας συνοικίας ὅπου συγχάζουσιν οἱ περιφανέστεροι

κατὰ τινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, ἢ καὶ εἰς ὥρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅτε γίνονται πανηγύρεις παρέχουσαι εἰς τὰς ἐρήμους ταύτας ζωὴν καὶ κίνησιν.

Τοιαύτη πανηγύρις εἶναι ἡ τελουμένη εἰς τὴν Σενναίαν, μεγάλην πλατείαν ὅπου συνήθως ὑπάρχει ἡ ἀγορὰ τῶν ἐδωδιῶν. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι οὐδεμία πόλις πορίζεται τὰ τροφίμα τόσον μακρόθεν ὅσον ἡ Πετρούπολις; Πολλάκις βλέπεις ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπεζῆς τὸν ἰχθὺν τοῦ ποταμοῦ Βόλγα, τὸν μόσχον τοῦ Ἀρχαγγέλου, τὸ πρόβατον τοῦ Ἀστραχανίου, τὸν βουνὸν τῆς Οὐκραίνης, τὸν φασιανὸν τῆς Βοεμίας καὶ τῆς Οὐγγρίας. Τὰ Χριστούγεννα μάλιστα ἡ Σενναία παριστᾷ θέαμα εὐδαμοῦ ἀλλαγῆ ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶμενον· ἡ πλατεία γέμει ἐλκλήθρων ἐρχομένων ἀπὸ τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς αὐτοκρατορίας· τὰ ἐλκλήθρα ταῦτα εἶνε ἄλλα τροσποπλεῖα· πλὴν ποίου εἶδους ἐδωδιμα φέρουσι; χοίρους, πρόβατα, μόσχους, τὰ ὅποια ἔχουσιν ἐκδαρμένα, καὶ ὡς εἶνε ἐσκληρυνμένα ὑπὸ τοῦ παγετοῦ, τὰ ἀναστηλάνουσιν ἐνώπιον τῶν ἀγοραστῶν ὄρθια ὡς ἂν τοὺς προσεκάλουν ταῦτα νὰ λύσωσι τὸ βραλάντιον. Ἐκ τούτου καὶ στήναι γελουδένεσται· οὗτος μὲν, ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπόρων, ἠγόρασε χοῖρον καὶ μὴ εἰδὼς πῶς ἄλλως νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν οἶκόν του, τὸν καθίζει ἐντὸς τοῦ ἐλκλήθρου πλησίον τοῦ ὄρθιον, καὶ διὰ νὰ μὴ πέσῃ τὴν κρατεῖ σχεδὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του· ἄλλος δὲ, ὑπάλληλος, καθήμενος ἐντὸς κοσμίῳ ὀχήματι πλησίον τῆς γυναικὸς του, φέρει ὀπισθεν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ὑπερέτου τρισημέριστον μόσχον. Καὶ οἱ διαβάται γελῶσι καὶ τὰ παιδιὰ τρέχουσι κατόπιν τῶν ἀγοραστῶν κραυγάζοντα α οὐρά. v.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποκρέως ἡ μεγάλη πλατεία τοῦ Ἰσακὶ καλύπτεται ὑπὸ Ρωσικῶν βουνῶν, ἀγροτικῶν ξυλίων θεάτρων, σκηνῶν ὅπου ἐκτίθενται ζωὰ ἄγρια, καὶ παραπηγμάτων παντὸς εἶδους καὶ παντὸς χρώματος, ὅπου ἐκτελοῦνται διάφορα παίγνια, ὡς εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία τῶν Παρισίων κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν· ταύτας δὲ τὰς διασκεδάσεις ἡ πόλις ὅλη καὶ ἡ αὐτὴ ἐρχόμενα ἐπισκέπτονται χαρμωσύνως· τὰς ὀνομάζουσι δὲ κατσέλας. Τὰ ἐλκλήθρα, πλουσίως ἐξευγμένα, πετῶσιν ὡς ἀστραπὴ ἐπὶ τῆς ὀμαλῆς γιόνος, αἱ ὠραῖαι μιλῶται στίλβουσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον, οἱ πωγονοφθοὶ ἐμποροὶ ἐνδύονται ὠραιστάτους κἀνδεις, οἱ μουζικκοὶ νέων σισύραν (προβατόδερμα), καὶ πάντες ἐν γένει οἱ κάτοικοι μικροὶ καὶ μεγάλοι τιμῶσιν ἐν θριάμβῳ τὰς κατσέλας.

Ὅχι ἥττον περιεργον εἶνε καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην διάλυσιν τῶν πάγων τοῦ ποταμοῦ Νέβα ἐθιμον. Καθ' ὅλον τὸ ἤμισυ τοῦ ἔτους ἡ νηρὴς τοῦ Νέβα διαμένει διὰ τοῦ παγετώδους αὐτῆς μανθῆου κεκαλυμμένη, καὶ μόνον περὶ τὸν Ἀπρίλιον μεσοῦντα τὰ ὕδατα λαμβάνουσι τὴν ἀπαιτουμένην θερμότητα καὶ ἰσχύ, ὅπως θραύσωσι τὰ τεῖχη τῆς χειμερινῆς φυλακῆς τῶν· τὴν ὥραν ταύτην ἀναμνέουσι πάντες μετὰ μεγάλης ἀνυπομονησίας, καὶ ἅμα οἱ πάγοι διχωρισθέντες ἀρχίσουσι νὰ κατέρχωνται πρὸς

τὴν θάλασσαν ἐπιτρέποντες εἰς μικρὸν ἀκάτιον νὰ πλεῦσῃ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, κανονοβολισμοὶ ῥιπτόμενοι ἀπὸ τοῦ φρουρίου ἀναγγέλλουσι τὸ εὐτυχὲς τοῦτο συμβάν εἰς ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς μητροπόλεως. Καὶ πάραυτα, οἰαδήποτε ὥρα καὶ ἂν τύχῃ τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός, ὁ φρουράρχος ἐν μεγάλῃ στολῇ καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιτελῶν του συνοδευόμενος, ἐπιβάινει λέμβου λαμπροστολιστοῦ καὶ πορεύεται εἰς τὰ ἀνάκτορα φέρων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐξ ὀνόματος τοῦ ἔαρος καὶ τῆς ποταμίου θεότητος, ὠραῖον ἐκ κρυστάλλου ποτήριον πλήρες ὕδατος τοῦ Νέβα, καὶ ἀναγγέλλει αὐτῷ ὅτι ἐξέλιπε μὲν ὁ χειμὼν, πλεῦσιμος δὲ κατέστη ὁ ποταμὸς· εἶτα δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὴν παρὰ τῇ προκυμᾶζ λέμβον, παρουσιάζει τὸ κρυστάλλινον ποτήριον, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τὸ κενώνει εἰς ὑγείην καὶ εὐτυχίαν τῆς μητροπόλεως του. Τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο εἶνε τὸ πολυτιμότερον τῶν πινομένων καθ' ἅπασαν τὴν γῆν· διότι, κατ' ἀρχαῖον ἔθος, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιστρέφει πλήρες χρυσοῦ τὸ ποτήριον ὅπερ τῷ προσέφεραν πλήρες ὕδατος. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὸ ἐπλήρουν μέχρι στεφάνης ἐκ χρυσοῦν νομισμάτων, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ποτήρια καθ' ἕκαστον ἔτος κῆζανον διαστάσεις, ὁ αὐτοκράτωρ βλέπων ὅτι ἠναγκάζετο νὰ πίνῃ μὲν μεγαλύτεραν ποσότητα ὕδατος, νὰ πληρῶνῃ δὲ μεγαλύτεραν ποσότητα χρυσοῦ, ἀπεφάσισε νὰ δίδῃ μόνον διακόσια δουκάτα, ἀμοιβὴν βεβαίως αὐτακρατορικὴν ἀντὶ ποτηρίου ὕδατος.

Γενικῶς οἱ Ρῶσσοι ποθοῦσι ν' ἀναπνεύσιν ἀέρα εὐκρατέστερον ἢ τὸν τῆς ἀτμοσφαιρας τῶν· διὰ τοῦτο νῦν μὲν, ἐθνικῆς ὑπερηφανίας ἕνεκα, ἀρνούνται ὅτι μαστιζοῦσι αὐτοὺς ψυχὸς ὑπὸ τὴν ἐξηκοστὴν μοῖραν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν· ὁ πατριωτισμὸς τῶν συνίσταται μάλιστα εἰς τὸ νὰ περιφέρονται εἰς τοὺς δρόμους τῆς Πετρούπολεως φέροντες ἕνα μόνον ἐπενδύτην, ὅταν τὸ θερμόμετρον καταβαίνει εἰκοσι βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδενικόν· ἄλλοτε δὲ πάλιν ὀμολογοῦσιν εἰλικρινῶς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μεταβῶσιν εἰς γλυκύτερα κλίματα· τί πρὸς αὐτοὺς ἂν εἰς τὴν Πετρούπολιν γίνεται ὀλίγος πάγος! αὐτοὶ εἶνε ἀπλῶς ἐστρατοπεδευμένοι ἐπὶ τὰς ὄχθας τοῦ Νέβα, καὶ ὄχι παντοτεινοί.

Αἱ Ρωσίδες εἶνε ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι τῶν ἀνδρῶν· εἶνε ὡσεπιτοπολὺ πεπαιδευμένοι, καὶ ἡ ὀμιλία τῶν δὲν στερεῖται ἄλατος· δὲν ὑπάρχει ἡδονὴ γλυκύτερα τῆς ἡδονῆς τοῦ ν' ἀκούης ὠραῖαν πριγκίπισσαν μοσκοβίτιδα διηγουμένην τὰς διεξοδικὰς τῆς περιηγήσεις, ἢ τοὺς χοροὺς τῆς αὐτῆς, ἢ τὰς περιπετεῖας τοῦ βίου τῆς ὀλον τὸν καιρὸν καθ' ὃν διέτριψεν εἰς τὴν ἐξοχὴν· μένει ἐκθαμβὸς ἕνεκα τῶν ἐκλεκτῶν λέξεων τὰς ὀποίας μεταχειρίζονται, καὶ τῶν εὐφυῶν παρατηρήσεων, καὶ τῶν ἀπροσδοκῆτων καὶ ὀρθοτάτων παραλληλισμῶν τῆς. Καὶ τί φαιδρότης ἀβίαστος! καὶ τί ἀπλότης χαρίεσσα! ἂν ὑπάρχωσιν εἰς τὴν Ρωσσίαν νόες κατανοοῦντες τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ, βεβαίως οἱ νόες οὗτοι εὐρίσκονται μετὰ τῶν γυναικῶν.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ χρεωστῆ τις χάριν ἀπειρον εἰς

τὰς Ῥωσσίας, τὰς στολιζούσας καὶ διαποικιλλούσας τοιοῦτοτρόπως τὸν ἐξ ἀνάγκης στενὸν καὶ περιωρισμένον κύκλον τῶν Ῥωσσιῶν συναναστροφῶν; Μόνη ἡ γλῶσσα τῶν γυναικῶν, γλῶσσα εὐκολοῦς, εὐτρεπτοῦς, εὐστοχοῦς, εὐτράπελος διέρχεται μεταξὺ τῶν σκοπέλων· οἱ ἄνδρες δὲν δύνανται νὰ τὰς ἀκολουθήσωσιν ὅπου αὐταὶ προχωροῦσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφίνουσι εἰς αὐτὰς νὰ λέγωσι τὰ πλεονέστερα.

Πολλάκις ἔγεινε λόγος περὶ τῆς ἀκρας ἀποσιώσεως ἢ ὁ λαὸς τῆς Ῥωσσίας ἔχει πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὸν κυρίαρχον τοῦ· ἀλλ' εἰς τοὺς δυτικούς εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῶσι μέχρι τίνος προβαίνει ἡ ἀποσίωσις αὕτη, ἂν δὲν γίνωσιν αὐτόπται μάρτυρες· οὐδέποτε ὁ μουζίκος (χωρικός ῥῶσσο) διέρχεται ἐμπροσθεν ἐκκλησίας ἢ ἱερᾶς εικόνας, χωρὶς νὰ σφραγισθῆ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ· εἰς τὸ ἔνδον τοῦ ναοῦ βλέπει τοὺς Ῥώσσοις ἀτελευτήτως γονυπετοῦντας καὶ προσκυνοῦντας· πρὸς τοὺς Ῥώσσοις ἢ προσευχῆ εἶνε ἐπι ἀλήθεια· αὕτη ἀναδίδεται ἀπὸ παντὸς στόματος, αἰετοῦ διάπυρος καὶ ἔνθους· εὐπατρίδαι, ἀξιωματικοί, χειρώνακτες καὶ στρατιῶται, ὅλοι οὗτοι, συγκεχυμένοι ἀνευ διακρίσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἱεροῦ τόπου, ἐπικαλοῦνται τὴν θεῖαν ἀρβύλην ὑπὲρ τοῦ Τσάρου καὶ τῆς πατρίδος.

Καὶ ἡ λατρεία τῶν δὲ αὐτῆ εἶνε πλήρης μεγαλείου· ἅπαντες ἤκουσαν πόσον ἐξόχως ψάλλουσι οἱ Ῥωσσοὶ ἐκκλησιαστικοὶ χοροὶ· τὸ ἔντεχον τῶν μελῶν, καὶ ἡ τελειότης τῶν φωνῶν, καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀρμονίας ἐκίνησαν αἰετοῦ τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων περιηγητῶν. Ἡ ὥρα τῆς ἱεραρχίας εἶνε μεγαλοπρεπέστατη καὶ καταναυτικωτάτη ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν ἐπικρατεῖ σιγῆ βαθυτάτη μεταξὺ τῶν περιστάσεων, καὶ μόνον ψίθυροι θρησκευτικοὶ καὶ σιγαλέαι προσευχαὶ ἀκούονται, καὶ οἱ ἤχοι τῶν κωδῶνων ἠχοῦντων ἀπὸ πρῶτας μέχρι ἐσπέρας μελωδίας, ἀνηκούστους, ὅτε μὲν σεμνὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς, δίκην ὕμνων θριάμβου, ὅτε δὲ γοεράς καὶ ρεμβώδεις δίκην ὠδῶν ἐλειτουργικῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ λειτουργία ἔχει μέλη ἀνεκφράστου ἀρμονίας, μέλη τῶν διαφέροντα τῆς ἡμετέρας (α) ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὅσον καὶ οἱ ἀνατολικοὶ ναοὶ αὐτοί, παμφασεῖς ὄντες καὶ ἀγῆστοι, οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὰ σκοτεινὰ προαύλια τῶν παλαιῶν ἡμῶν μητροπολιτικῶν ἐκκλησιῶν. Νὰ τὸ εἶπω; νομίζεις ὅτι τὸ Λατινικὸν δόγμα ταπεινοῖ καὶ ἐξουθενοῖ τὸ πλάσμα πρὸ τῶν ποδῶν Θεοῦ ἐκδικητικῶν, ἐν ᾧ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δόγματι ἡ ψυχὴ γαληνιαία καὶ χαρμόσυνος ἀνυψοῦται εἰς τὸν οὐρανὸν εὐγνώμοσύνης καὶ ἀγάπης ἀδοῦσα ὕμνον.

Εὐτύχησα νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Πετροπόλεως, ψαλλομένου τοῦ ὁρθοῦ. Ἱερεὺς τις ὄρθιος ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, τὸ ἐπανωκα-

(α) Ἐννοεῖται ἐπι τῶν γράφων εἶναι δυτικὸς τὸ δόγμα· ἀληθῶς δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν Ῥωσσῶν ἀποδεικνύεται ὡς μίξιμα ἁμφοτέρων, ἀρμολογικῆς εἰς καὶ ὀρθοῦ, καὶ καταναυτικῆς πᾶσι ἄλλοις, μ' ὅλην τῆς Ῥωσσιῆς γλώσσης τὴν τραχύτητα· τί δὲ θέλει ἀποτιλεῖ ἐν ἐβόησις Ἑλληνικοῖς; (Σημ. Μστ.)

λύμμου φορῶν καὶ τὸν πῶγωνα ἔχων σκεπάζοντα τὸ στήθος, τὴν δὲ λευκὴν κόμην πίπτουσαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ περιβεβλημένος λαμπρὸν ποικιλοκέντητον μανδύαν, ἀπήγγελλε διὰ φωνῆς ἠχηρᾶς προσευχὴν, μεθ' ἣν ὁ περιστῶς λαὸς ἐκλινε τὴν κεφαλὴν ὡσανεὶ ἀσπαζόμενος τὸ ἱερὸν ἔδαφος, καὶ κατόπιν χορὸς φωνῶν, οὐκ οἶδα πόθεν ἐξερχομένων, ἐπανελάμβανε μετὰ τόνου ἰλαροῦ ψαλμοῦ γλυκειάς καὶ μελαγχολικάς, ὧν οὐδέποτε θέλω λησμονῆσαι τὴν ἀφελῆ καὶ καταναυτικὴν ἀρμονίαν. Ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν εὐλάβειαν τοῦ λαοῦ, ἀκινήτουτος κατὰ τὴν πάνδημον ὥραν τῆς θείας λατρείας ἢ συχνὰ διακόπτουσι οἱ ἤχοι τῶν κωδῶνων· ἐξωθεν ἀκόμη τῶν ναῶν, καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτας τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, ἀποκαλύπτεται ἀκούουσα τὸν ἱερὸν ἦχον πᾶσα κεφαλὴ, ἴσταται πᾶν βῆμα καὶ διακόπτεται εἰς τὰ χεῖλη πᾶς λόγος. Πάντα ταῦτα εἰσὶν ἐπαγωγὰ καὶ τερψικάρδια.

Ἐκ τῆς εὐκολίας καὶ τῆς ἀφελείας μεθ' ἧς ἐξωγραφῆθησαν αἱ εἰκόνες, ἐννοεῖς ὅτι ἐσχεδιογραφῆθησαν ἐπ' αὐτῆς τῆς Ῥωσσιῆς χώρας. Ἡ εἰς Ῥωσίαν ὀλιγοχρόνιος διατριβή μου μοι ἀφῆκεν ἀναμνήσεις ἀνεξίτηλους, πάντως καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωσσῶν θεωρηθησομένης ὡς εἰλικρινεστάτας καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὡς λίαν θελκτικᾶς προσκῶσι μάλιστα πλεονέστερον ἐνδιαφέρον καὶ ἐκ τῶν γνωστῶν ἢ προσδοκωμένων συμβάντων ἅτινα τὴν ὥραν ταύτην ἐπασχολοῦσι τὴν τῆς Εὐρώπης προσοχὴν (6). Τὰ μεγάλα ταῦτα συμβάντα κατὰ πολὺ ὑπερέχουσι τῆς ταπεινοτάτης σφαιρας μικροῦ τινος σχεδιογραφῆματος ἢ μικρᾶς διατριβῆς. Ὅποταν οἱ ὑπερήφανοι στόλοι, ὅποταν αἰ κραταιαὶ λόγχοι δύο μεγάλων λαῶν στενοχωροῦσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν Ῥωσσιῆν αὐτοκρατορίαν, κατεδαφίζουσι τὰ φρούρια, ἀποκλείουσι τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ εἰσδύουσι εἰς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς τὴν καρδίαν, δὲν θεωροῦμεν πλέον ὡς δόξαν τὸ νὰ κηρύξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν διὰ τοῦ καλάμου πόλεμον πρὸς αὐτήν· ἀλλ' ἐκ τῶν διδασκτικῶν λεπτομερειῶν τὰς ὁποίας συνήγαγον οἱ περὶ τῆς Ῥωσσίας διεξοδικώτερον συγγράψαντες, καθόσον ἀφορᾷ τὴν κυβερνήσιν, τοὺς στρατοὺς καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῆς, ἐξάγομεν κατὰ προτίμησιν τοὺς χαρακτῆρας τῶν μεγάλων προσώπων ἅτινα, ἐνδοθεν τῆς Πετροπόλεως ἐπενεργοῦσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τὰ πράγματα. Θέλομεν καταδείξει ἐφεξῆς τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ ἰδίως τῶν διασεδάσεων ἐξ ὧν ἀρῶνται ψυχαγωγίαν.

B'. Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος καὶ ἡ αὐλή του.

Ἔτυχε νὰ ἴδω κατὰ πρῶτον τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον εἰς χορὸν ἐκ μετῃμφομένων εὐγενῶν τῆς Πετροπόλεως· ἐν ᾧ δ' εὐρισκόμην εἰς δωμάτιον παρακείμενον τῇ πρωτίστῃ αἰθούσῃ καθήμενος ἐπὶ ἀνακλιντροῦ, αἶφνης ὑψηλὸς τις κύριος ἐν στολῇ

(6) Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐγράφη περὶ τὰ μίση τοῦ ἀρτίως λήξαντος ἀνατολικοῦ πολέμου. (Σημ. Μστ.)

στρατηγοῦ, ὀδηγῶν μανδουφόρον κυρίαν, ἦλθε καὶ ἐκάθησε πλησίον μου.

— Ἄ! ἀγαπητέ μου μικρὲ Νικόλαε, εἶπεν ἡ μανδουφόρος πρὸς τὸν συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτῆς, πόσον εἶμαι εὐχριστημένη βλέπουσά σε· εἶναι τόσος καιρὸς ἀφῆτον δὲν ἦλθες. . .

— Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶσαι ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον εὐχαριστημένη, ἀπήντησεν ὁ στρατηγός, καθ' ὅσον ἦλθον ἐπίτηδες διὰ σέ!

— Εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ! με εἶπεν εἰς τὸ οὖς μία κυρία καθήμενη πλησίον μου, ἄς ἀποσυρθῶμεν.

Καὶ ἐγεθόντες ἀπήλθομεν· ἀλλ' ἡ περίπτωσις τοῦ νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, δεσπότην ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἦτο τόσῳ σπανία ὡστε δὲν τὴν ἀφῆκα· ἐπὶ τινι λοιπὸν προφάσει ἀπηλλάχην τῆς συντρόφου μου καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτον ἐκεῖ ἀκόμη· καταλιπὼν τὸ ἀνάκλιτρον ἐπεριπάτει μετὰ τῆς μανδουφόρου. Ποία ἄρα ἦτον ἡ γυνὴ αὕτη ἣτις εἶχε τόσην οἰκειότητα μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος; Ἦτο, ὡς μετὰ ταῦτα ἔμαθον, ἠθοποιὸς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου τῆς Πετροπόλεως. Αὐταὶ αἱ ἠθοποιοὶ τρέχουσι πρῶται εἰς τοὺς χοροὺς τῶν μετῃμφομένων καὶ λαμβάνουσι τὸν βραχίονα τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν μεγάλων Δουκῶν· αἱ δὲ κυραὶ τῆς αὐλῆς παραχωροῦσι προθύμως τὴν θέσιν εἰς αὐτάς. Εἶνε παραδεδεγμένον παρὰ τοῖς Ῥώσσοις, ὅτι ὑπὸ τὸ προσωπεῖον αὐτῆς δύναται νὰ διαγωνισθῆ περὶ πνεύματος πρὸς Γαλλίδα.

Ὁ Αὐτοκράτωρ λοιπὸν παρεδίδοτο μετὰ πολλῆς χάριτος εἰς τὰ μηχανεῦματα τῆς μανδουφόρου. Ἐμειδίκα ἀκούων τὴν ζωηρὰν τῆς ομιλίαν, καὶ εὐχαρίστας ἐπροκάλει αὐτὴν ὁ ἴδιος. Τί ἐκπληξίς εἰς ἐμέ, ὅστις οὐδέποτε ἐφάνταζόμην τὸν Αὐτοκράτορα ἄλλως ἢ ὑπὸ χαρακτηριστικᾶ ὀρειχάλκου καὶ σιδήρου!

Ἠκολούθησα τὸ ζεῦγος ὅσον ἠδυνήθησαν πλησιέστερον, χωρὶς νὰ παρατηρηθῶ ἢ νὰ καταστήσω ἀδιάκριτος· ὁ Αὐτοκράτωρ ἀφῆκε τὴν πρώτην μανδουφόρον, κατεκτίθη ὑπὸ δευτέρας, καὶ ἔπειτα ὑπὸ τρίτης, διότι σπανίως εὐρίσκεται ἐν ἀργίᾳ· εἶναι μόνον εὐτυχῆς ἂν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον δὲν κρύπτεται ὄχληρά τις παράσιτος ἢ ἰκέτις.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ τῆς Αὐτοκρατορίας του, τῆς Εὐρώπης ἴσως· ἔχει τι, ὡς εἶπε τις συγγραφεὺς, ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Διὸς· ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα, διότι ὑπερβαίνει τοὺς ἑξὶ πόδας, ἔχει εὐρὸ τὸ μέτωπον καὶ ἀπεψιλωμένον κατὰ τὴν κορυφήν, τὴν κατασκευὴν τοῦ προσώπου εὐρωστον ἅμα δὲ καὶ ἐρρυθμον, τὴν ῥίνα τελείαν, τοὺς μῦς τῶν παρειῶν εὐκινήτους, μὲν, ἀλλ' ἐκφράζοντας τὴν κίνησιν κατὰ τὴν ὄρεξιν τῆς ἐσωτερικῆς θελήσεως, τὸ στόμα ὠραιότατον, τὰ χεῖλη στεφανούμενα ὑπὸ λεπτοῦ μύστακος ὑπερφάνως ἀνυψομένου, ἐπίσης εὐκαμπτα καὶ κατὰ τὴν σοβαρὰν ἐκφρασιν τοῦ προστάγματος καὶ κατὰ τὰς χάριτας τοῦ μειδιάματος· τὰς ὄφους τοξοειδεῖς καὶ πυκνότριχας, ἐμβλημα δυνάμεως, τὸ βλέμμα ἐπι-

τακτικὸν καὶ μαγνητικὸν ὅσον δὲν δύναται τις νὰ περιγράψῃ.

Καὶ ποτε ἀποθάντος τοῦ Νικόλαου ἀνευ προειδοποιήσεως εἰς Στοκχόλμην, ναύαρχος τις τῆς Σουηδίας, μὴ γνωρίζων αὐτὸν εὐρίσκετο κατὰ τύχην μειγμένον μετὰ τινῶν ἀτόμων ἀποτελούντων τὴν θεραπείαν τοῦ· ὁ Αὐτοκράτωρ στραφεὶς ἠτένισεν αὐτόν· ὁ δὲ ναύαρχος καταπληχθεὶς ἔφερε πάραυτα τὴν χεῖρα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπεκαλύφθη. « Τί διαβόλου ἄνθρωπος, ἔλεγε κατόπιν εἰς τὸν Κόμητα Α. . . ὅστις μοὶ διηγήθη αὐτά, καὶ τί ὄφθαλμός! Καθ' ὅλον τὸν θαλάσσιον βίον μου οὐδὲν εἶδον παρόμοιον. » Ὁ ναύαρχος μετέβη ἀργότερα εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὑπηρεσίαν.

Διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τις τὴν μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Νικόλαου, πρέπει νὰ τὸν ἴδῃ ἢ εἰς στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἢ εἰς θρησκευτικὴν τελετήν· τότε ὄλαι αὐτοῦ αἱ δυνάμεις ἀναπτύσσονται· ἔχει ἐνώπιόν σου ἀληθῶς τὸν ἰδανικὸν τύπον τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ στολὴ ὑφ' ἣν ὁ Νικόλαος προξενεὶ μεγίστην ἐντύπωσιν εἶνε ἡ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Κοζάκων· ἡ στολὴ αὕτη, ἐλαφρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆς συγχρόνως, ἀναδεικνύει ὄλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ φέροντος· περιτυλίσσειται ἐν αὐτῇ ὡς ἀρχιερεὺς· ἡ στολὴ τοῦ στρατοῦ, καὶ αὕτη ἡ τῆς φρουρᾶς, ὅσον ὠραία καὶ ἂν ἦ, δὲν τὸν ἀναδεικνύει τόσον καλῶς.

Αἰετοῦ ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος φέρει τὸ στρατιωτικὸν ἔνδυμα. Καὶ μόνον ὅτε εὐρίσκεται μεμονωμένος ἢ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἀφαιρεῖ τὰς βαρεῖας ἐπωμίδας καὶ λύει τὸ περιλαίμιόν του· ἄλλοτε ὅμως ἔχει εἰς τὴν στολὴν του τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν ὡς καὶ ὁ τελευταῖος νεοσύλλεκτος.

Τὸ ἔνδυμα τοῦ στρατιώτου δὲν εἶναι πρὸς τὸν Νικόλαον ἀπλοῦν σύμβολον, διότι ἡ ζωὴ του εἶναι τραχεῖα ὡς ἐν στρατοπέδῳ· ἅμα τῇ πρώτῃ πρὶν φωτίσῃ, ὅτε ὄλη ἡ αὐτοκρατορία κοιμᾶται ἀκόμη, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐγείρεται τοὺς ὤμους ἔχων κεκαλυμμένους μετὰ παλαιὸν στρατιωτικὸν μανδύαν, καὶ προετοιμάζει τὰς προσταγὰς τὰς ὁποίας θέλει δώσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς του· τράγει ὀλίγον καὶ ἀπλοῦστατα, πίνει μόλις, κοιμᾶται ὡς ὄλοι οἱ Ῥῶσοι ἐπὶ στρώματος ἐκ τριχῶν· ἐργάζεται δὲ καθ' ὑπερβολὴν· ἐξετάζει ὄλα καὶ περὶ ὄλων βουλευσάται· ἐὰν δὲ σφάλῃ ἐνίοτε τὸ σφάλμα ἀνήκει εἰς ἄλλους.

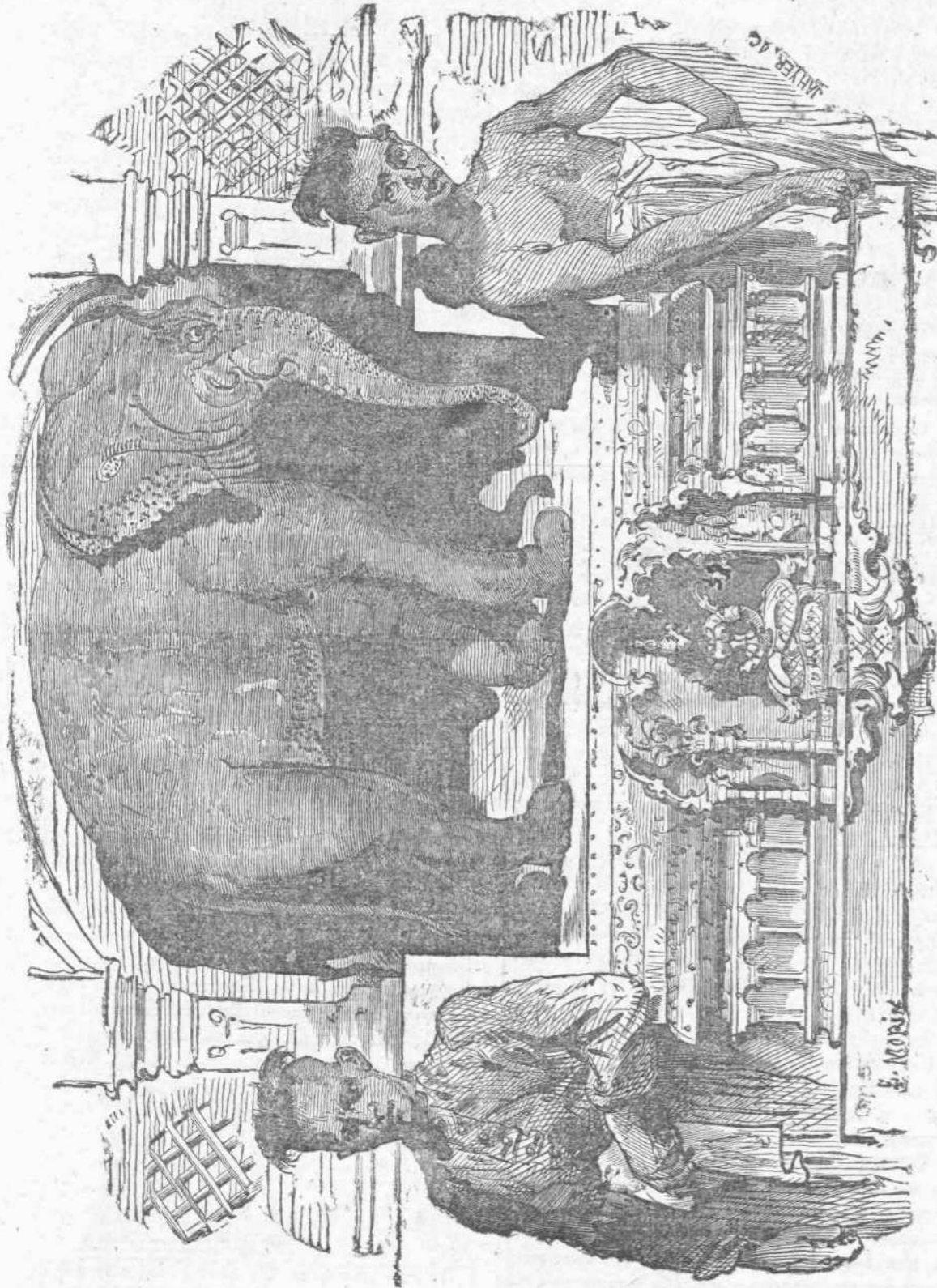
(Ἔπεται συνέχεια.)

ΕΛΕΦΑΝΤΕΣ ΕΝ ΣΙΑΜΗ.

—οοο—

Περὶ τοῦ βασιλείου τῆς Σιάμης καὶ τῶν δύο ἡγεμονίων αὐτοῦ καὶ περὶ ἄλλων λεπτομερειῶν ἐγράψαμεν ἐν τοῖς φυλλαδίοις 106 καὶ 107 (σελ. 183, 206) παραθέσαντες καὶ τινὰς εἰκόνας.

Ὡς ἐκεῖ εἶπομεν ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ὁ βουδδισμός, ὁρατὸν δὲ ἀντικείμενον λατρείας, καὶ

λατρείας περιπαθούς, ὁ ἐλέφας διότι κατὰ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις τῶν Σιαμέων, δοξαζόντων τὴν μετεμψύχωσιν, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, μεταβαίνουν εἰς τὰ μᾶλλον ἢ ἥττον καθρὰ ζωᾶ κατὰ τὸν

βαθμὸν τῆς ἰδίας ἀγνότητος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐλέφας, ἐξαιρέτως δὲ ὁ λευκός, θεωρεῖται ὡς τὸ ἐντελέστατον τῶν ζῶων, ἀρα τῶν δικαίων καὶ τῶν ἡρώων αἱ ψυχαὶ εἰς αὐτὸν μετακίζονται. Δοξαζοῦσι δὲ καὶ

τοῦτο ὅτι ὁ θεὸς Βούδδας θέλει ποτε ἐγσαρκωθῆ γινόμενος λευκὸς ἐλέφας.

Διὰ τοῦτο, μόλις εἰδοποιθέντες οἱ ἡγεμόνες ὅτι ἐγεννήθη ἢ ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν ἐλέφας, στέλλουσι καὶ μεταφέρουσιν αὐτὸν ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει εἰς τὴν αὐλήν, δίδουσιν αὐτῷ ἀντὶ φατῆς παλάτιον, καὶ ἀντὶ ἐλαφανταγωγῶν ὀλόκληρον σπεῖραν βραχυμάνων.

Ὁ λευκὸς ἐλέφας ἀναδείκνυται οὕτω ἐνδοξον ὄν, εἰς ὃ ἐνώσω μὲν ζῆ ἀποδίδονται βασιλικαὶ τιμαί, μετὰ δὲ θάνατον ἀνεγείρονται καὶ μνημεῖα φέροντα τὴν εἰκόνα ἢ μᾶλλον τὸ ἀγαλμα αὐτοῦ, ποτὲ μὲν ἐκ λίθου, ἄλλοτε δὲ ἐκ μαρμαροῦ καὶ ἐνίοτε ἐκ πολυτίμου μετάλλου.

Τοιοῦτον ἀγαλμα παριστάνει τὸ παρατιθέμενον ἐξυλογράφημα, ἔχον ἐκ δεξιῶν μὲν ἀπλοῦν κάτοικον τῆς Σιάμης, ἐξ ἀριστερῶν δὲ Μανδαρίνον.

ΛΥΧΝΙΑ.

—000—

Καὶ ἡ παρατιθεμένη λυχνία ἐξυλογραφήθη ἐκ τῶν προπλασμάτων ἅτινα ἐστάλησαν ἐκ Νεαπόλεως, ὡς ἐγράψαμεν ἐν τοῖς φυλλαδίοις 106 καὶ 111.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—000—

ΑΡΙΘΜΟΣ 47. Ἄλλοτε ἐγράψαμεν ἐν τῇ Παρδώρα ὀλόκληρα διηγήματα δύο περὶ τῆς μαγευτικῆς δυνάμεως τοῦ ἀριθμοῦ 23. Σήμερον δὲ παρουσιάζεται μαγευτικωτέραν ἔχων δύναμιν ὁ ἀριθ. 47. Εἰς τοὺς Παρισίους ὑπάρχει κόμης τις Ῥωμαῖος Καναδῖνος τὸ ὄνομα, εἰς τὸ ὄχημα τοῦ ὁποῦ εἶναι ἐζωγραφημένος ὁ ἀριθμὸς οὗτος· καὶ ἰδοὺ διὰ τί·

Ὁ πατὴρ τοῦ κόμητος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ῥώμην 47 ἐτῶν ἔχων ἡλικίαν καὶ 47 πεντάρας εἰς τὸ βαλάντιον. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐγένετο ὑπρέτης καφεναίου, ἔπειτα δὲ παραγγελίων κομιστῆς κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἐπὶ τέλους τῶν ξένων ὁδηγός. Ἀποκτήσας 1700 τάλληρα, ἤνοιξε καφεναίον, τὸ ὁποῖον ἐπώλησε μετὰ ταῦτα ἀντὶ 1700, καὶ ἤνοιξε ξενοδοχεῖον τὸ ὁποῖον διετήρησε 47 ἔτη. Γενόμενος ἀκολούθως αἰτέμπορος, ἐπεχείρησε 47 ταξείδια εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἐπὶ 47 ἔτη κατεσκεύασε μεγίστην περιουσίαν, ὅθεν καὶ ἀπεχώρησεν εἰς Ὀδησσόν.

Ἐπειδὴ δὲ παρετήρησεν ἐξ ἀρχῆς τὴν δύναμιν τοῦ ἀριθ. 47, ἐφρόντισε νὰ ἐξιλάσκη αἰέποτε αὐτόν. Ἐπομένως καὶ τὰς κυριωτέρας ὑποθέσεις καὶ τὰ ταξείδιά του ἐπεχείρησε τὴν 47 ἐκάστου μηνός· ἀπέκτησε 47 πλοῖα, ἠγόρασε 47 οἰκίας, κλ. Εἶχε δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ὅταν τὰ ἔτη του φθάσωσιν εἰς ἀριθμὸν 7. Καὶ ἀληθῶς ἀπέθανε πρὸ 48 μηνῶν τὴν ἡμέραν αὐτὴν καθ' ἣν ἤρξατο τὸ 77 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἀρῆκε δὲ 47 ἑκατομμύρια

ΛΥΧΝΙΑ.

εἰς τὰ τρία τέκνα του, ἐπειδὴ ἀροῦ ἐκέρδησεν αὐτὰ ἐπροσπάθησε νὰ μὴ τὰ αὐξήσῃ μήτε νὰ τὰ ἐλαττώσῃ. Ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀγοράσας παρὰ τῆς Ῥω-

μαϊκής κυβερνήσεως τὸ δικαίωμα τῆς εὐγενείας, παρεδέχθη οἰκὸσημον περιέχον τὸν περίφημον ἀριθμὸν. Καὶ μιμούμενος τὸν πατέρα του ἦλθεν εἰς Παρισίους ζητῶν γυναῖκα 17 ἐτῶν, ἐνυμφεύθη αὐτὴν τὴν 17 Δεκεμβρίου. Κατέλυσε δὲ μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας εἰς οἰκίαν, εἰς τὰ Ἰλῶσια πεδία, ἔχουσαν ἀριθμὸν 17, καὶ καθ' ἑβδομάδα κλεῖ εἰς τὴν τράπεζάν του 17 συνδαιτυμόνας.

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΠΑΡΙΣΙΩΝ. Τὰ προάστεια τῶν Παρισίων τὰ ὅποια σήμερον δὲν ἀποτελοῦσι μέρος τῆς πόλεως ταύτης, ἀπεφραίσθη νὰ συνενωθῶσι μετ' αὐτῆς, καταργουμένης πάσης τελωνικῆς ἢ ἄλλης διοικητικῆς διατάξεως διαχωρίζουσας μέχρι τοῦ νῦν αὐτά. Ὄθεν ἡ πόλις τῶν Παρισίων θέλει ἐκτείνεσθαι τοῦ λοιποῦ μέχρι τῶν ὄχρωμάτων. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει σήμερον ἐν ἑκατομμύριον καὶ 174,346 κατοίκων, προσλαμβάνουσα δὲ καὶ τὰς 354,489 τῶν προαστείων θέλει ἔχει πληθυσμὸν 1,525,505.

Πλὴν τοῦ Λονδίνου, τὸ ὅποιον εἶναι πολυπληθέστερον, ὡς περιέχον δύο ἑκατομμύρια καὶ 400,000 κατοίκων, οὐδεμία πόλις τῆς Εὐρώπης εἶναι σήμερον μᾶλλον κατακημένη τῶν Παρισίων· διότι, ἡ μὲν Βιέννη ἔχει 475,000, ἡ δὲ Πετρούπολις 550,000, τὸ Βερολίνον 430,000, ἡ Μεδρίτη 260,000, ἡ Λισαβόνα 284,000, ἡ Νεάπολις 480,000, ἡ Κωνσταντινούπολις 630,000 καὶ τὰ Μεδιόλανα 160,000.

ΚΡΙΝΟΛΙΝΑ. Ἡ Κρινολίνα, τῆς ὁποίας τὰ προτερήματα ἐξιστορήσαμεν κατὰ τὰ πρῶτα φυλλάδια τοῦ λήγοντος ἔτους τῆς Πανδώρας, ἔχει καὶ τὰ ἐλαττώματά της. Σῶζει μὲν ἀπὸ τοῦ καταποντισμοῦ τὰς πιπτούσας εἰς τὴν θάλασσαν, καταφλέγεται ὁ-

μως καὶ καταφλέγει εὐκολώτερον ὡς ἀπτομένη συνεχῶς τοῦ πυρὸς ἕνεκα τῆς μεγάλης περιφερείας της. Τί λοιπὸν νὰ γείνη; νὰ στερηθῶσι τὴν κρινολίαν αἱ ὠραῖαι ἢ μᾶλλον αἱ ἀσχημοὶ, αἱ παχείαι ἢ μᾶλλον αἱ ἰσχναί; βεβαίως ὄχι! Ἐνεκ τούτου καθυπεβλήθησαν διάφορα νομοσχέδια εἰς διάρθρωσιν τῶν ἐλείψεων. Ἐν τῶν νομοσχεδίων προτείνει νὰ τοποθετηθῇ εἰς πάντα προθάλαμον μεγάλη δεξαμενὴ ὕδατος, εἰς τὴν ὅποιαν νὰ καταβυθίζονται αἱ γυναῖκες ὡσάντις ἀνάπτει τὸ ἔνδυμά των. Ἐν ἄλλο, τελειοποιεῖ τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην καὶ τὴν καθιστᾷ μάλιστα καὶ εὐάρεστον. Ἴδου τί λέγει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις· Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς ἡμίσειαν δωδεκάδα γυναικῶν διεδόθη συγχρόνως τὸ πῦρ· τότε πῶς θὰ χωρήσωσι καὶ αἱ ἐξ εἰς τὴν δεξαμενὴν; Διὰ τοῦτο προτείνομεν ἄλλο καταλληλότερον· νὰ φέρωσιν ἐφ' ἑαυτῶν, ἐπὶ τῶν κρινολινῶν αὐτῶν τὰς ὁποίας τόσῳ κατακρίνομεν, πυρασφαλιστικὰ μέσα· δηλαδή τὰ κλωβία αὐτὰ τοῦ γυναικείου σώματος νὰ σύγκληται τοῦ λοιποῦ ἐκ σωλῆνων ἐντὸς τῶν ὀπείων νὰ κυκλοφορῇ ὕδωρ· ἐκτὸς δὲ αὐτῶν νὰ ὑπάρχη μαζούριον συγκοινωνοῦν μὲ τοὺς σωλήνας, τὸ ὅποιον νὰ ἀνοίγη ἀμέσως αὐτὴ ἡ φέρουσα καὶ νὰ κατακλύζῃ τὸ κειόμενον ἔνδυμά της. Ἐπειδὴ δὲ ἐνδέχεται διὰ τὸν φόδον της νὰ τὰ χάσῃ, κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν, τὸ μαζούριον νὰ τοποθετηθῇ εἰς μέρος ὅπου καὶ ὁ τυχὼν νὰ ἠμπορῇ νὰ τὰ ἀνοίξῃ.

Τοιοῦτο ἐν γένει τὸ δεύτερον νομοσχέδιον· ἔχει ὅμως μίαν ἑλλειψιν ἀρκετὰ οὐσιώδη τὴν τοῦ μαζουρίου· διότι ἐὰν καὶ χωρὶς νὰ καίεται τὸ ἔνδυμα τῆς γυναικὸς ἀχαρὶς τις ἀστειὸς τὸ ἀνοίξῃ, ἐνῶ μάλιστα γυρίζει στρόβυλον, τότε τί γενήσεται;

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ

κατὰ τὸ Θ' ἔτος αὐτῆς.

—000—

Ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος.

1. Α. Ρ. Παπαδόπουλος, Καθηγ. Πανεπιστ.
2. Κωνστ. Παπαδόπουλος.
3. Φίλιπ. Α. Ίωάννου.
4. Γ. Α. Σούτσος.
5. Π. Καλλιγιάς.
6. Ἀλέξιος Πάλλης.
7. Κ. Φραγκίτης.
8. Σ. Ἀνδρέου.
9. Θ. Ὀρφανίδης.
10. Γ. Χ. Ζαλακώστας, ἀξιωματικός.
11. Γ. Χαρίτοπουλος, δικηγόρος.
12. Α. Καρατζόγλου, διευθ. τοῦ Πολυτεχν.
13. Γ. Π. Πρωτοῦ, διευθ. Γεωργικ. Σχολ.
14. Γ. Καρασούσης, καθηγ. Γυμνασίου.
15. Α. Κουζινοπούλου, φοιτητῆς Πανεπ.

16. Γ. Βλαβάνης.
17. Μ. Γ. Δήμησος.
18. Ἀγ. Σ. Βλάχος.
19. Γ. Δικιγάλλας, ἱατρός ἐν Θήρῃ.
20. Ἐμ. Ίωαννίδης, Σχολάρχ. ἐν Ἀμοργῶ.
21. Γ. Κούστας, ἱατρός ἐν Κορίνθῳ.

Ἐν Ἑπιταρίῳ.

1. Χ. Φιλιππῆς, ἐν Κερκύρῃ.
2. Π. Α. Βράβλιας.
3. Παῦλος Ἀμπέρτος.
4. Μ. Χ. Ἰδρωμένος.
5. Ν. Κ.
6. Θ. Καρασούσης, ἐν Κεφαλληνίᾳ.
7. Νικ. Πινατόρης.

Ἄλλοθεν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

1. Α. Γ. Πασπάτης, ἱατρός ἐν Κωνσταν.
2. Γρηγ. Γῶγος, ἱεροδιάκονος.
3. Γερμανὸς Γρηγοράς, ἱεροδιάκ.
4. Ἡλίας Τανταλίδης.
5. Γ. Μ. Ρ.
6. Σ. Σ.
7. Α. Παρμενίδης, ἐν Ἀγγλίᾳ.
8. Κ. Μ. Παλασιολόγος, ἐν Ὀδησσῶ.
9. Α. Πόπ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
10. Νερούτσος.
11. Α. Ν. Μπότσας, ἐν Ἀμερικῇ.
12. Κ. Σακελλαρίδης, ἐν Μακεδονίᾳ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Θ'. ΤΟΜΟΥ.